

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Motivace dětí ze sociálně slabého prostředí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Iva Kuchyňková

Vypracovala:
Silvie Praxová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Motivace dětí ze sociálně slabého prostředí zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Silvie Praxová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Ivě Kuchyňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytovali během celého studia.

Silvie Praxová

OBSAH

ÚVOD	2
1. MOTIVACE	4
2. SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ A JEHO VLIV NA ROZVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE	6
2.1 Význam a vliv rodiny na rozvoj osobnosti dítěte, rizikové faktory	6
2.2 Škola jako rizikový faktor vzniku problémového chování	10
2.3 Vrstevnické skupiny jako rizikový faktor vzniku problémového chování	11
3. VOLNÝ ČAS	14
3.1 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	15
3.2 INSTITUCE VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	17
4. OBČANSKÉ SDRUŽENÍ RATOLEST BRNO	19
4.1 Dobrovolnické programy občanského sdružení RATOLEST BRNO	21
5. PRŮZKUM	27
5.1 CÍL PRŮZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ	27
5.2 METODA PRŮZKUMU	28
5.3 POPIS CÍLOVÉ SKUPINY RESPONDENTŮ	28
5.4 ETIKA PRŮZKUMU	28
5.5 ANALÝZA ZKOUMANÝCH DAT	29
6. VÝSLEDKY A INTERPRETACE PRŮZKUMU	30
ZÁVĚR	45
RESUMÉ	47
ANOTACE	48
Použitá Literatura	49

ÚVOD

Neziskový sektor se u nás začal silně rozvíjet v porevolučních letech a záhy významně zpestřil nabídku služeb ve všech oblastech společenského dění. Rozvoj těchto organizací přinesl odborné i laické veřejnosti nové možnosti, jak se spolupodílet na konkrétních problémech naší společnosti a prostředí, ve kterém žijeme. Postupně docházelo k zakládání nejrůznějších sdružení pro pomoc lidem s tělesným, smyslovým či rozumovým postižením, ale také sdružení podporující pozitivní trávení volného času dětí a mládeže. Ačkoliv jsou tato sdružení plně profesionalizovaná, vedená odbornými pracovníky, spolupracující s nejrůznějšími státními institucemi, řada z nich se neobejde bez dobrovolníků – lidí, kteří se rozhodli ve svém volném čase nezištně pomáhat ve prospěch jiných. Podporu dobrovolnictví přinesl Zákon o dobrovolnické službě č. 198/2002, který vešel v platnost od 1. 1. 2003. Mnohé dobrovolnické programy jsou akreditovány prostřednictvím odboru prevence kriminality na Ministerstvu vnitra ČR. Problematiku dobrovolnictví řeší i Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., platný od 1. 1. 2007. Přesto se však doposud mezi odborníky nenašel shodný názor na řadu otázek, týkajících se dobrovolnictví, zejména pak jejich odborné způsobilosti. Část odborníků se totiž obává možných negativních dopadů neodborného působení na děti a mládež. Druhá část ovšem poukazuje na fakt, že kvalitně a odborně vedení a supervidovaní dobrovolníci mohou dětem prospět v mnoha oblastech.

S růstem ekonomiky, vědy a zrychlující se dynamikou společenských procesů přichází i šíření sociálně patologických jevů. Děti a mládež mají stále více volného času a s tím souvisí i fakt, že většina sociálně patologických jevů je páchána právě ve volném čase. Přestože možností na kvalitní trávení volného času je plno, pokud k němu nejsou děti vedené, nedokáží využít nabízejících se možností. Proto je potřeba klást velký důraz na motivaci, která spouští vzorce chování směřující k určitému cíli. Jedinec motivovaný „správným směrem“ má větší pravděpodobnost neuchýlit se k patologickým aktivitám než jedinec bez motivace. Motivace by měla být jedním ze základních východisek pro aktivování pozitivních volnočasových záměrů. Řada prací je zaměřena na motivaci dobrovolníků k jejich činnosti. Já bych se ve své práci chtěla zaměřit především na adresáty, resp. klienty dobrovolnických programů občanského sdružení RATOLEST BRNO. Prostřednictvím své práce bych ráda poukázala na dobrovolnickou činnost jako jednu z možných cest v prevenci poruch emocí a chování a zodpovědět otázku, zda může dobrovolnický preventivní program přinést konkrétní

užitek dětem, vyrůstajícím v socio-kulturně nepodnětném prostředí, nacházejícím se v nenadále traumatizující či stresové situaci, nebo se ocitajícím z nejrůznějších příčin v sociální izolaci. Na základě kvalitativního průzkumu bych ráda pronikla k problematice náplně dobrovolnických programů z pohledu klientů. Pomocí řízeného rozhovoru se budu dotazovat jednotlivých klientů programů Pět P a LATA na jejich názory, týkající se zejména náplně programu, vztahu s dobrovolníkem, celkové spokojenosti a přínosu programu pro klienty. Ráda bych, aby výsledky mé práce měly přínos jak pro dobrovolníky – z hlediska zpětné vazby, tak pro organizaci RATOLEST BRNO jako takovou – zejména možností námětu pro případné zdokonalení náplně programů.

1. MOTIVACE

Pojem motivace má svůj původ v latinském slovese „movere“, jenž znamená „hýbat“

V oblasti terminologie, vztahující se k motivaci, existuje mezi mysliteli značná nejednotnost, nicméně pro účely mé práce lze využít definici Nakonečného. Dle něj můžeme chápat motivaci jako „*proces iniciovaný výchozím motivačním stavem, v jehož obsahu se odráží nějaký deficit ve fyzickém či sociálním bytí jedince, a směřující k odstranění tohoto deficitu, které je prožíváno jako určitý druh uspokojení. Výchozí motivační stav charakterizovaný nějakým deficitem lze označit jako potřebu.*“ Dále uvádí, že „*chování je instrumentální aktivita zprostředkující vztah mezi potřebou a jejím uspokojením, přičemž motiv pak vyjadřuje obsah tohoto uspokojení*“ (Nakonečný, 1997, s. 27).

Alena Plháková rozděluje lidské motivy do čtyř velkých okruhů:

- a) **sebezáchovné motivy**, jenž mají jasný biologický základ;
- b) **stimulační motivy**, k nimž patří potřeba optimální úrovně aktivace a variabilních vnějších podnětů;
- c) **sociální motivy**, které regulují a ovlivňují mezilidské vztahy;
- d) **individuální psychické motivy**, jenž zahrnují hledání životního smyslu, obrana sebepojetí, potřeba svobodně se rozhodovat a jednat (Plháková, 2004, s. 320).

V souvislosti se sociálními motivy, které jsou pro moji práci stěžejní, definuje Henry Murray **potřebu sdružování** („need affiliation“) jako potřebu vytvářet přátelství a společenské vazby, kontaktovat se s druhými lidmi a žít s nimi. Murrayho afiliaci se podobá Adlerův názor, že základní pohnutkou lidského chování je **pocit sounáležitosti**, tedy pocit „svého místa“ ve společnosti (Plzáková, 2004, s. 376).

Jaroslav Řezáč mezi hlavní sociální potřeby řadí následující:

- a) *potřeba sociální aktivity (potřeba realizovat se v činnostech, aktivitách);*
- b) *potřeba strukturalizace životního prostoru (potřeba pochopit a přijmout svět jako můj prostor, v němž mohu žít a na jehož proměnách se mohu aktivně podílet;*
- c) *potřeba osobní a sociální intimity, tj. mít svůj privátní prostor fyzický i duševní;*
- d) *potřeba začlenění do společnosti a zaujetí pozice v ní odpovídající sebepojetí člověka;*
- e) *potřeba akceptace (tj. potřeba být ostatními lidmi přijímán, brán, oceňován;*

f) *potřeba sebepotvrzení, sebeuskutečňování a seberealizace* (Řezáč, In Gulová, Čech, a kol., 2003, s. 113).

Z výše uvedeného vyplývá, jak důležitou roli hrají sociální potřeby v životě jedince, přičemž u dětí se důležitost této role ještě více umocňuje, neboť úzce souvisí s procesem socializace. Tu můžeme vymezit jako „*celoživotní proces, jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování, jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu, a začleňuje se tak do společnosti*“ (Alan, 1989, s. 26).

Nedostatky v procesu socializace, ať již způsobené vrozenými dispozicemi nebo vlivem prostředí, se odrážejí v deviantním chování jedince a je třeba následná resocializace – tj. včlenění do sociálního prostředí pomocí výchovných a vzdělávacích programů, individuální péče, aj. V souvislosti s výše uvedeným považuji za nezbytné v následující kapitole pojednat o významu sociálního prostředí na zdravý vývoj jedince.

2. SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ A JEHO VLIV NA ROZVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE

Za jeden z nejvýznamnějších vlivů na vývoj dítěte lze považovat sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Bez kontaktu s okolním prostředím a vzájemné interakce s ostatními lidmi by dítě nemohlo nikdy vyrůst v jedince schopného aktivně se podílet na kulturním a společenském životě, realizovat své potenciality, stát se žákem, kamarádem, rodičem,.. atd. Za příklad může posloužit světoznámý případ tzv. „vlčích dětí“ Kamaly a Amaly z Indie, nalezených v roce 1920 ve vlčí noře se dvěma vlčaty. Tyto dívky, které „adoptovala“ vlčice, běhaly po čtyřech, jedly syrové maso a dorozumívaly se pouze vrčením, ceněním zubů a kousáním. Tento příběh jasně dokládá potřebu lidské společnosti pro zdárný proces socializace jedince. Rodina, vrstevníci a sociální okolí dítě formují. Přinášejí mu do života možnosti rozvoje a růstu, ale zároveň mohou být i rizikovým faktorem, který jeho vývoj brzdí a v horších případech zcela znemožňuje správné rozvinutí ve zralou a svébytnou osobnost. V následujících podkapitolách se proto zaměřím zejména na rodinu, školu a vrstevnické skupiny.

2.1 Význam a vliv rodiny na rozvoj osobnosti dítěte, rizikové faktory

Na tom, že je rodina jedním z klíčových činitelů osobnostního vývoje dítěte, se shodne drtivá většina současných světových i tuzemských autorů. Pro dítě je to nejvýznamnější sociální skupina, která plní řadu biologických, psychologických, sociologických i ekonomických funkcí. Kraus v souvislosti s funkcemi rodiny hovoří o „třech typech rodiny:

- **funkční** - přiměřeně plní všechny funkce;
- **afunkční** – ve které občas dochází k poruchám v plnění jedné či více funkcí, které ale vážněji nenarušují život rodiny a nijak zásadně negativně neovlivňují vývoj dítěte;
- **disfunkční** – dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkladu rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 42).

Funkční rodina poskytuje svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat nikde jinde. Rodina je pro dítě místem, kde prostřednictvím dospělých osob (obvykle matky), získává první informace

o okolním světě. Rodiče, resp. později celá rodina jsou pro dítě nejen zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací o něm samém. Na jejich základě si vytváří určité sebepojetí, zda je hodnoceno pozitivně či negativně. Rodina svojí výchovou dítě stimuluje, rozvíjí jeho schopnosti a dovednosti a v neposlední řadě mu vtiskne určitý hodnotový systém, které dítě zpravidla přijímá (přinejmenším v prvních 10ti letech života), neboť pro něj rodiče představují velkou autoritu.

Vztahy mezi jednotlivými členy rodiny i členové samotní slouží jako model, který dítě napodobuje, eventuelně se s ním identifikuje. Pokud jsou vztahy mezi rodiči disharmonické, zkreslují dítěti jeho představu o realitě, neboť dítě později očekává, že se obdobným způsobem budou chovat i ostatní lidé. V krajním případě může být pro dítě tato zkušenost traumatizující a může narušit jeho psychickou rovnováhu a stimulovat nevhodné chování.

Culbertson a Schellenbach (1992) provedli výzkum, na základě něhož dospěli k závěru, že určité vlastnosti rodičů zvyšují riziko špatného zacházení s dítětem. Dle jejich názoru „je možné předpokládat, že tyto vlastnosti snižují pravděpodobnost přijatelného chování k lidem obecně:

- **nedostatky v sociální orientaci**, omezená schopnost empatie, neporozumění potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích;
- **problematické sebehodnocení**, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí;
- **rizikové chování**, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a nízkým sebeovládáním, impulzivitou a potřebou projevit negativní city;
- **špatná zkušenost z vlastního dětství**: 70% lidí, s nimiž v dětství rodiče nezacházeli přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně. (Tento fakt je, na rozdíl od předcházejících, spíše vysvětlením příčiny, proč k takové změně osobnosti došlo.)“ (Vágnerová, 2004, s. 592).

Z výše uvedeného vyplývá, že se rodina může v určitých případech stát zdrojem zátěže a příčinou vzniku psychických problémů, eventuelně závažnějšího narušení osobnosti svých členů.

Rizikovým faktorem pro dítě je nepochybně i nepřítomnost rodičovské postavy v rodině – nejčastěji otce, ať už z důvodu rozvodu, nebo proto, že s matkou dítěte nikdy nezačal žít. Dle statistik dnes přibližně 40% manželství končí rozvodem, přičemž většina rozvádějících se manželství má děti. Těm pak ve výchově nejčastěji chybí

model mužského chování, a zvláště chlapci postrádají vzor, se kterým by se mohli identifikovat.

Dalším faktorem, narušujícím vztahy v rodině (a zejména vývoj dítěte) je nepochybně jakákoliv forma závislosti rodičů či jiných členů rodiny, ať už se jedná o alkohol, drogy či hraní na automatech. Důsledkem závislosti může docházet k nepříznivému ovlivňování zdravotního stavu dítěte, zejména pak nedostatečnou nebo nesprávnou výživou, zanedbáváním v oblasti hygieny apod. K dalším dopadům může docházet v psychické oblasti. Dle Matějčka *„je zvýšené riziko, že děti v rodinách alkoholiků budou trpět nějakou formou deprivace, resp. subdeprivace“*. (Matějček in Vágnerová, 2004, s. 570) U těchto dětí se mimo jiné projevuje problém s navazováním a vytvářením hlubších vztahů, mívají nízké sebehodnocení a také pocit, že si přízeň jiné osoby musí něčím zasloužit. Objevuje se u nich problém s interpretací běžných projevů chování jiných lidí a vlastní neprojevení pocitů a omezení spontánnosti (Vágnerová, 2004, s. 572).

Závislost rodičů nejen že závažně narušuje rodinné vztahy, snižuje sociální status rodiny, ale přináší také ekonomickou zátěž. Riziko materiální nouze zvyšuje skutečnost, že alkoholik či narkoman často ztrácí práci a není schopen rodinu finančně zajistit. S tím úzce souvisí i další důsledek – a to trestná činnost. Finanční náročnost drog, alkoholu, gamblerství, změna osobnosti závislé osoby a jejího hodnotového systému zvyšují pravděpodobnost nezákonného jednání (Vágnerová, 2004, s. 575).

Dalším negativně působícím faktorem na dítě je preferování podnikatelských aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí. Přibývá dvoukariérových manželství, zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu a v důsledku toho se zkracuje čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Vedle nedostatku času vyvstává také problém způsobu jeho trávení – tzv. problém „kvality času“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 46).

Za nejzávažnější zásah do psychiky dítěte lze považovat psychické či fyzické týrání, sexuální zneužívání a citovou deprivaci. Tyto faktory byly odborně definovány jako syndrom CAN (= syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte), který je vymezen jako *„poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné“*. (Úmluva o právech dítěte) Toto chování lze chápat jako zneužití fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci dospělého nad komplementárně podřízeným a závislým dítětem.

Vágnerová uvádí: „Týrání je takový projev chování rodičů či jiných osob, které dítě tělesně či duševně poškozují a ohrožují tak i jeho další vývoj“ (Vágnerová, 2004, s. 611).

Přičemž Pothe dodává: „Míra utrpení dítěte rozhodně není odvozena pouze od počtu nebo závažnosti způsobených zranění na jeho těle. Větší bolest než bití nebo kopání může za určitých podmínek představovat psychické týrání.“ (Pothe, 1996) Jakákoliv forma týrání představuje závažnou, komplexní zátěžovou situaci, která zahrnuje jak deprivaci zkušenosti, tak silný stres. Z psychologického hlediska je důležité, že dítěti velmi často ubližují jeho rodiče, kteří by je naopak měli chránit a poskytnout mu bezpečné zázemí.

Dalším ohrožujícím jednáním je sexuální zneužívání dětí. Všeobecný přístup lidí k této závažné problematice nejlépe vystihuje Pothe větou: „Pomyšlení, že se dítě stává objektem sexuálního uspokojení dospělého, je pro většinu z nás tak nepřijatelné, že jsme náchylní tento fakt buď popírat, nebo vysvětlovat či omlouvat.“ (Pothe, 1996, s. 38) Ačkoliv může dojít k sexuálnímu zneužití dítěte prakticky kdekoliv, výsledky studií dokazují, že nejčastěji se dějí v prostředí rodiny. Halfarová (1995) uvádí zjištění Dětského krizového centra, že v 60% je pachatelem vlastní nebo nevlastní otec. (Vágnerová, 2004, s. 621) Sexuální zneužívání představuje tělesnou, duševní a sociální zátěž, která může vést k poškození dítěte. Obecně platí, že závažnost důsledků této zátěže je tím vyšší, čím je dítě mladší (do 9 let), čím déle zneužívání trvá a čím menší oporu najde u ostatních členů rodiny (Vágnerová, 2004, s. 623).

Dalším problémem, spadajícím pod syndrom CAN je faktor citové deprivace dětí, jenž představuje nedostatečné uspokojování citových potřeb dítěte. Součástí je i sociokulturní deprivace, kterou lze chápat jako nedostatek podnětů, podporujících rozvoj schopností a dovedností dítěte, tj. výchovné zanedbání. Normálně fungující rodina představuje pro dítě zdroj jistoty, bezpečí a sebedůvěry. Tato primární zkušenost dítěte je pak základem pro další rozvoj jeho osobnosti tím, že posiluje schopnost uchovat si pocit vnitřní jistoty a vyrovnanosti, udržovat pozitivní vztah ke světu i k sobě samému a udržovat trvalejší vztahy s lidmi. Vzhledem k tomu, že tuto zkušenost nelze získat jiným způsobem, je pro rozvoj dětské osobnosti nepříznivé, pokud není dítě svými rodiči akceptováno a citově strádá. Vývoj osobnosti citově strádajícího dítěte se projevuje změnami v jeho prožívání, uvažování a chování. Citově deprivované děti bývají emočně ploché, nedůvěřivé, někdy i hostilní a agresivní. Mívají nízkou frustrační toleranci. Mohou být dráždivější, výbušnější, mají tendenci reagovat zlostně,

afektivními výbuchy. Citová strádání zvyšuje psychické napětí a snižuje celkovou pohodu a vyrovnanost. Tyto děti se obtížně orientují ve svých vlastních pocitech. Chybí jim zkušenost zpětné vazby s matkou, která by jim svými reakcemi napomohla rozvoji sebecitu. Postrádají empatickou reakci respektující jejich pocity a potřeby (Vágnerová, 2004, s. 599).

Z výše uvedeného můžeme usuzovat, že funkční rodina a stabilní a vřelé rodinné prostředí je základem pro zdravý vývoj dítěte po všech jeho stránkách. I přes mnohé studie pozastavující se nad tím, že význam rodiny se mění, a názory o krizi tradiční rodiny v rámci současného společenského kontextu stále platí, že rodina je základem a prvním a nejdůležitějším ukazatelem na životní cestě dítěte, neboť zdravá a správně fungující rodina je nejspolehlivější prevencí veškerého sociálně patologického jednání.

2.2 Škola jako rizikový faktor vzniku problémového chování

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy dítěte. Pomáhá spoluvytvářet základní materiální a citové hodnoty, které jej provází celý život a přímo působí na formování osobnosti. Vztah dítěte ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky. Na děti jsou kladeny požadavky a očekávání, které mohou být pro některé žáky těžko splnitelné. Hodnocení jejich výkonu a chování představuje specifickou zpětnou vazbu, jež může ovlivnit sebehodnocení dítěte. Pro neúspěšné nebo špatně adaptované děti se může stát ohrožujícím, nebo naopak bezvýznamným prostředím, např. tehdy, pokud rodina nepovažuje školní prospěch za podstatný (Vágnerová, 2004, s. 47).

Důležité jsou vztahy mezi učiteli a žáky. Dominuje zde vztah nadřazenosti a podřazenosti. Autorita učitele je pojmána jako moc – tedy jako nástroj k řízení žáků ve škole pomocí mnohdy represivních opatření. Rosolová uvádí: „*Optimálním případem je kamarádský, partnerský přístup k žákovi a jeho potřebám, které učitele donutí neřešit situace pouze trestáním, ale přiměje ho k alternativním způsobům řešení situace*“ (Rosolová in Gulová, Čech a kol, 2003, s. 49).

Proto je důležité, aby uměl pedagog ke každému dítěti přistupovat individuálně, uměl jej hodnotit s ohledem na jeho možnosti a schopnosti. K tomu je potřeba, aby byl učitel odborníkem nejen v předmětu, který vyučuje, ale měl přehled také v oblasti speciální pedagogiky a psychologie. Kateřina Vlčková uvádí pedagogické zásady, které

vznikaly na základě zkušeností a jejichž platnost byla ověřena výchovně-vzdělávací praxí. Mezi nejvýznamnější patří:

- **přiměřenost** – výukové a výchovné cíle, požadavky na žáka, výukové a výchovné metody je potřeba přizpůsobit věku, vyspělosti, pokročilosti a individuálním zvláštnostem žáků;
- **individuálnost** – je třeba respektovat individuální zvláštnosti žáků, jejich předpoklady k učení, zdravotní stav, kulturní kontext;
- **systematičnost** – výchovně-vzdělávací působení na žáka by mělo být systematické a soustavné, učivo musí tvořit logický systém;
- **aktivita** – je třeba podporovat samostatnou práci žáků, aktivizovat jejich zvědavost a tvořivost;
- **emocionalita** – je třeba žákům poskytovat pozitivní zážitky, aktivovat jejich pozitivní city, udržovat optimistickou atmosféru, dbát na přitažlivost učební látky, forem i metod;
- **všestrannost** – je třeba podporovat všestranný rozvoj žáků, celé jejich osobnosti, rozvíjet nejen vědomosti, ale také postoje, zájmy, potřeby, návyky, dovednosti (Vlčková in Gulová, Čech a kol, 2003, s.58-65).

Každá škola musí také dostatečně brát v úvahu i otázky klimatu třídy a školy samotné a musí umět velmi pružně reagovat na nejrůznější ohrožující jevy, jako je šikana, rasismus, záškoláctví. K prevenci poruch chování a emocí tak patří i kvalitní činnost školních pedagogických center a poradenských pracovišť a pružné vzdělávání všech pracovníků školy. Reakce školy na tyto jevy může významně bránit vývoji chování směrem k delikvenci.

2.3 Vrstevnické skupiny jako rizikový faktor vzniku problémového chování

Tato kapitola v podstatě navazuje na kapitolu předchozí. Škola je totiž obvykle jedno z prvních prostředí, kde se žák setkává s vlivem kolektivu vrstevníků. Význam spolužáků v osobnostním vývoji dítěte stoupá s blížícím se dospíváním, osamostatňováním a odpoutáváním z vázanosti na rodinu. Již na počátku školní docházky představují vrstevníci důležitou skupinu, která slouží k rozvoji určitých schopností a dovedností (jiného druhu, než jsou ty, které rozvíjí a posiluje škola nebo

rodina) a ke sdílení společných zážitků. Děti si postupně vytvářejí svou vlastní subkulturu, která se vyznačuje určitými zvyklostmi, rituály a specifickým jazykem. Začlenění do kolektivu a nalezení svého místa mezi vrstevníky je pro dítě velmi významnou událostí pro jeho další vývoj. V některých případech však mohou být některé skupiny zárodkem asociálních part a to zejména u rizikové mládeže z dysfunkčních rodin. Pro tyto děti je vrstevnická skupina ještě mnohem důležitější než pro děti, které vyrůstají v rodinách, kde je jim poskytována přiměřená míra podpory, a jsou vytyčeny meze dovoleného chování. V období dospívání mají děti tendenci se odpoutávat z vázanosti na rodinu a tím současně vzrůstá větší vazba na vrstevnickou skupinu. V této době se mění charakter členů skupiny, vytvářejí si vlastní hodnoty a normy, jejichž respektování vyžadují. Protože se zároveň zvyšuje potřeba přijetí touto skupinou, mohou se pod jejím vlivem někteří dospívající začít chovat rizikovým nebo sociálně nepřijatelným způsobem (experimenty s drogami, vandalismus, agresivita, rasová nesnášenlivost atd.). Příčina těchto negativistických postojů mladých lidí v partě je například v tom, že mladý člověk těmito postoji protestuje proti chybám a nedostatkům společnosti.

Matoušek (2003, s. 86-89) rozlišuje subkultury, které mohou velmi negativně ovlivnit další životní cestu dítěte, na:

- 1) stabilní a nestabilní kriminální skupiny
- 2) drogové skupiny
- 3) rasistické skupiny
- 4) pseudonáboženské skupiny

Ad 1) Různé stabilní či nestabilní skupiny vznikají často v prostředí, v němž jsou delikventní normy akceptovány i dospělými. Může jít o skupiny, zaměřující se na krádeže, ale také skupiny násilnické, které chtějí v nestabilním prostředí ukázat svou sílu, nebojácnost a opozici. Agresi tyto skupiny používají nejen navenek, ale i při sporech uvnitř skupiny.

Ad 2) Členy této skupiny bývají často mladí outsideři hledající své místo ve společnosti. Součástí a podmínkou vzniku jakéhokoliv závislostního chování jsou důvody vedoucí k abúzu drog. Nejčastější motivací může být snaha získat uznání vrstevníků, protest proti společnosti, identifikace se skupinou, nebo únik před nudou. U nás tvoří nejpočetnější skupinu lidé závislí na alkoholu. Mnoho mladých lidí však bojuje také se závislostí na drogách, tabáku a hracích automatech.

Ad 3) Rasistické skupiny se liší od výše popsaných násilnických skupin propracovanější ideologií. Tyto skupiny často vznikají z nutkání hledat viníka v zátěžové situaci. Často pak dochází ke zjednodušenému řešení, kdy stačí najít jakéhokoliv snadno odlišitelného jedince nebo skupinu, která se stává zástupným viníkem. Dotyčný nepřítel se pak stává objektem agresivity nespokojené skupiny. Agresivita v takovéto skupině pak není chápána jako porušení norem, protože pocity viny jsou eliminovány představou boje proti nepříteli, jehož utrpení je skupině cizí. Příkladem může být u nás hnutí skinheadů, které racionalizuje své násilné chování jako „trestání těch špatných“ (Vágnerová, 2004, s. 772).

Ad 4) Tuto skupinu reprezentují nejrůznější sekty, jejíž členové žijí specifickým a často úzce vymezeným životním stylem. Specifika jejich životního stylu, rituály i jistá exotičnost odlišných norem mohou být mnohým lidem nepochopitelné, avšak pro stoupence představují výraznou přitažlivost. K sektě a k různým formám netradiční religiozity se upínají mladí lidé v době, kdy hledají své hodnotové zakotvení. V sektě se stává člověk plnoprávným členem skupiny, což ovšem současně často přináší izolaci od světa tradičních hodnot (Mühlpachr, 2003, s. 52).

Mezi nejpočetnější typ delikventních part u nás patří skupiny mladých lidí, kteří tráví čas v hernách a na diskotékách a postupně se jim na tento způsob života nedostává prostředků. Problém začínají řešit drobnými krádežemi, které postupně přerůstají do organizované kriminality. Jiné party vede ke kriminalitě nuda. Je nutné si uvědomit, že určitý vzestup skupinové delikvence je jedním ze znaků postmoderní společnosti, která se musí naučit stále lépe využívat možnosti prevence vzniku těchto skupin. Již vzniklé delikventní skupiny jsou totiž zvenčí velmi málo ovlivnitelné (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 84).

3. VOLNÝ ČAS

Pod pojmem volný čas si můžeme představit odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání a mnoho dalších činností, které nás baví a přináší nám uvolnění a radost. Z hlediska dětí a mládeže je to čas mimo vyučování – tedy čas, který dětem skýtá velké množství možností, aktivit a činností, které mohou, ale nemusejí dělat. V tom je zásadní rozdíl mezi školou, která pro ně znamená plnění povinností, učení a přípravu (Čech in Gulová, Čech, 2003, s. 95).

Mimo vyučování a činnosti s ním související do sféry volného času nezahrnujeme ani sebe obsluhu, péči o zevnějšek, povinnosti vyplývající z provozu rodiny, výchovného zařízení, případně další uložené vzdělávání. Nepatří sem ani činnosti, které zabezpečují biologickou existenci člověka (zdravotní péče, jídlo, spánek). Vzhledem k faktu, že děti ještě nemají dostatek zkušeností a nedovedou se dostatečně orientovat v oblasti zájmových činností, je velice žádoucí snaha pedagogicky ovlivňovat trávení volného času dětí. Míra ovlivňování volného času závisí zejména na věku dítěte, jeho mentální a sociální vyspělosti a na způsobu rodinné výchovy. V mnohých případech naráží požadavek efektivity a kvalitně využívaného času na bariéry, které ho více či méně zásadním způsobem omezují a neumožňují jeho prožívání v žádoucí míře. Hlavní problémy lze dle Čecha (Gulová, Čech, 2003, s. 96) spatřovat v:

- a) rodině, která neplní dobře svou výchovnou funkci, nedokáže nebo neumí nabídnout efektivní využití volného času,
- b) finančních možnostech a sociálním zázemím rodiny,
- c) negativnímu vlivu sociální skupiny, etnika,
- d) tělesném, mentálním nebo sociálním handicapu,
- e) nedostatku volného času, nepřiměřených nárocích rodičů,
- f) pasivitě, nechuti, neschopnosti,
- g) nesprávnému výběru aktivit aj.

Účinnost ovlivňování volného času je závislá na způsobu provedení. Mezi základní podmínky patří, aby bylo toto vedení nenásilné, nabízené činnosti byly přitažlivé a pestré a účast na nich dobrovolná.

Prostředí, ve kterém tráví děti svůj volný čas je dosti různorodé. Může to být škola, domov nebo různé společenské organizace. Mnoho dětí tráví svůj volný čas venku na ulici bez jakéhokoli dohledu a zájmu dospělých, čímž je ohrožena správná výchova dětí a jejich bezpečí. Společnost by měla mít zájem na tom, jak děti tráví svůj

volný čas. S rozvojem společnosti dochází k tomu, že děti mají stále více volného času. Výchova dětí ve volném čase je prvořadým úkolem rodiny, avšak vzhledem k nedostatku času, materiálního vybavení i odborné kvalifikace nemůže tuto funkci plnit stoprocentně.

Rodina také nemůže uspokojit potřebu dětí a zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků. Z těchto důvodů je důležité, aby fungovala celá řada institucí a organizací zabývajících se výchovou dětí ve volném čase a nikoliv aby naopak docházelo k jejich omezování či rušení.

Zkušenosti ze zahraničí a v poslední době i u nás potvrzují, že prevence je ve výchově mnohem účinnější a podstatně levnější než náprava chyb a převýchova. Kvalitní výchova dětí ve volném čase má výrazný preventivní význam (Pávková, 2002, s. 14).

3.1 FUNKCE VOLNÉHO ČASU

Mezi základní funkce volného času můžeme dle Krause (2001, s.108) řadit následující:

- **regenerační a zdravotně hygienická funkce** – obnova sil a udržování fyzického a duševního zdraví;
- **vzdělávací a sebevzdělávací funkce (formativní)** – přispívá k celkovému rozvoji osobnosti, zahrnuje aktivity fyzické i duševní, přispívající k rozvoji poznatků, získávání nových poznatků především v oblasti zájmových činností;
- **kompenzační (relaxační) funkce** – znamená uvolnění, kompenzaci pracovního zatížení a regeneraci sil (např. potřeba aktivního odpočinku po duševní práci);
- **socializační funkce** – potřeba společenského uplatnění, pocit osobního uspokojení a vlastní prospěšnosti.

Obdobně nahlíží na funkce volného času Pávková (2002, s.39) která mezi základními funkcemi uvádí:

- a) **výchovně vzdělávací funkci**
- b) **zdravotní funkci**
- c) **sociální funkci**
- d) **preventivní funkci**

Ad a) Výchovně-vzdělávací funkci je připisován velký význam. Instituce prostřednictvím svých volnočasových aktivit působí na rozvíjení schopností dětí,

formování jejich osobnosti, morálních vlastností a uspokojování jejich potřeb a zájmů. Děti jsou ke společensky žádoucímu využívání volného času motivovány prostřednictvím pestré škály zajímavých činností. Úspěch v těchto činnostech jim pak přináší pocit uspokojení, možnost seberealizace a dobrého sebehodnocení.

Ad b) Zdravotní funkce se nejvíce odráží ve formování zdravého životního stylu. Pro ten je velmi žádané střídání různorodých činností – zejména duševních a tělesných, neboť pohybové a sportovní aktivity (nejlépe na čerstvém vzduchu) ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a jsou pro zdraví dětí naprosto nezbytné. Důležitou roli hraje i volba příjemného prostředí a dobrá atmosféra. To vše přináší dětem možnost prožívat radost a uspokojení z činností, které je baví.

Ad c) Instituce volnočasových aktivit plní významnou sociální funkci zejména tím, že mají možnost vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají především dětem z méně podnětného nebo konfliktního rodinného prostředí. Svou prací se podílejí na utváření bohatých (žádoucích) sociálních vztahů, jejichž součástí je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování. Svou činností zbavují rodiče do určité míry starostí v době, kdy jsou vytíženi prací.

Ad d) Preventivní funkcí je myšleno předcházení poruchám chování a emocí v důsledku působení negativních jevů. Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže je směřována do následujících oblastí:

- drogová závislost, alkoholismus a kouření
- kriminalita a delikvence
- virtuální drogy (počítače, televize, video)
- patologické hráčství (gambling)
- záškoláctví
- šikanování, vandalismus a jiné formy násilného chování
- xenofobie, rasismus, intolerance

Prevenci chápeme ve třech rovinách: primární, sekundární a terciální prevence.

Primární prevence je široce založená, určena celé populaci, zejména té části, která není kriminálně riziková a ani narušená.

Sekundární prevence zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli závadové

činnosti. Rovněž je zaměřena na ty, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že se stanou jejími oběťmi (minoritní skupiny, děti z míst se zvýšenou kriminalitou apod.).

Terciární prevence usiluje o léčení, resp. zabránění recidivy u těch, kteří jsou již negativními jevy zasaženi. Prevence se zaměřuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku závadového jednání a jeho recidivy. Jakýkoli systémový přístup k problémům dětí a mládeže musí obsahovat všechny tyto tři složky (Pávková, 2002, s. 39-41).

V dnešní době již naštěstí existuje spousta organizací věnující se volnočasovým aktivitám pro děti a mládež. Avšak takové, které se zaměřují na jedince s rizikem sociálního selhání a poukazují na volnočasové aktivity jako na oblast prevence poruch chování je méně. Proto bych se chtěla v následující kapitole zmínit o institucích, zaměřených právě na tuto oblast. Poukáži zejména na instituce působící ve městě Brně a následovně představím občanské sdružení RATOLEST BRNO.

3.2 INSTITUCE VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

V Brně by bylo samozřejmě možné najít mnoho institucí, zabývajících se náplní volného času dětí a mládeže. Zejména z hlediska primární prevence je možností vhodného trávení volného času nepřeberně. Pro účel mé práce ovšem považuji za důležité zmínit především instituce, zahrnující oblast sekundární a terciární prevence.

Nejsi sám – Nízkoprahový klub Hangár

Občanské sdružení pro práci s dětmi, mládeží a rodinou v oblasti prevence toxikomanie, kriminality a dalších sociálněpatologických jevů. Hlavní náplní jsou volnočasové aktivity pro děti a mládež – kroužky a kluby zaměřené na zdravý vývoj osobnosti a získávání sociálně žádoucích návyků dětí a mládeže.

Salesiánské středisko mládeže – Dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky a Brno-Líšeň

Středisko zprostředkovává dětem a mladým lidem ve věku 6-26 let hodnotné využití volného času, poskytuje prostředí pro rozvoj mezilidských vztahů a vychovává k základním lidským hodnotám v duchu křesťanského pohledu na svět. Hlavní náplní jsou spontánní aktivity, zájmové kroužky, aktivity pro rodiče s malými dětmi a různé víkendové a prázdninové akce.

Teen Challenge

Tato církevní společnost se snaží pomoci dětem a mládeži ohroženým sociopatogenními jevy, jako je toxikomanie, alkoholismus a kriminalita. V dětském centru pořádá pravidelné programy zaměřené na doučování i volnočasové aktivity jako hry, ruční práce, pohybovou výchovu, výtvarnou činnost, divadlo, ale i vaření, výlety a letní tábory.

INEX – sdružení dobrovolných aktivit

Jednou z hlavních činností organizace je realizace sociálně-preventivního programu Pět P, dalším projektem jsou pobytové akce pro děti ze sociokulturně nepodnětného prostředí, klub malé kopané, klub umělecko-výtvarný a novinářský. Dětem je také celodenně otevřená volnočasová klubovna.

Lidské Možnosti

Hlavní náplní občanského sdružení jsou volnočasové aktivity pro děti a mládež ze sociálně znevýhodněných skupin, všestranná zájmová činnost a spolupráce s rodinami, poznávací akce, letní tábory, víkendové pobyty, výtvarné dílny, výchovné a ozdravné pobyty.

YMCA Brno

Činnost občanského sdružení pokrývá široké spektrum různých aktivit od dětských oddílů a klubů pro mládež přes sportovní, ekologické a turistické oddíly až po kluby maminek, seniorskluby či zájmové umělecké činnosti (Černá, Galko, 2007, s. 10-30).

4. OBČANSKÉ SDRUŽENÍ RATOLEST BRNO

Občanské sdružení RATOLEST BRNO je nestátní nezisková organizace, která v Brně působí již od roku 1995. Vznikla pod názvem Lata Brno. Svým vznikem reagovala na existující problémy mládeže ve městě Brně jako alternativa, která by vhodně doplnila stávající formy práce s mládeží. Usilovala především o pomoc mladým lidem, kteří mají neurovnané vztahy v rodině, problémy ve škole, projevují sklony k trestné činnosti, konzumaci drog, alkoholu apod. Brněnská Lata navázala na zkušenosti občanského sdružení LATA Praha, které založil Doc. PhDr. Oldřich Matoušek. Obdobná sdružení tou dobou již fungovala také v Hradci Králové, Ostravě a Kroměříži.

V rámci občanského sdružení Lata Brno vzniklo několik samostatných projektů, které se specializovaly na práci s mládeží v krizi ve věkovém rozmezí od 8 do 21 let (Výroční zpráva Ratolest Brno).

Slovo Lata je zkratkou slov Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty. Lata je zároveň i druh hroznového květenství, u něhož z hlavního větene vyrůstají kratší rozvětvené stromky. Vrcholičnatá lata je takové květenství, u něhož květy stojící na větenu níže rozkvétají dříve než květy střední. Vrcholičnatá lata byla použita jako logo projektu za účelem vyjádření spojení klienta (střední květ) s propojenou skupinou osob, které jej podporují (níže stojící květy). Těmito osobami je myšlen kurátor, advokát, učitel, rodič a v neposlední řadě dobrovolník. Slovo lata může vzbuzovat i další asociace: dát někoho do latě = přivést ho k pořádku. Laťák je také nedospělý les starý maximálně 20 let. Stromy z něj se používají k výrobě latí. Dobrovolníci si spontánně jeden čas říkali látači, tj. ti, kteří zacelují mezeru v sociální podpoře poskytované rizikové mládeži (Matoušek, 1996, s.13).

V roce 1999 byla organizace přejmenována na RATOLEST BRNO a ke svým stávajícím projektům se rozhodla připojit i realizaci projektu Pět P, jehož cílovou skupinou jsou děti od 6 do 15 let. Zkušenosti a metodiku k realizaci projektu převzala Ratolest od pražského projektu Pět P, realizovaného občanským sdružením Hestia.

Projekt Pět P je českou variantou amerického programu Big Brother, Big Sisters. Jedná se o preventivní program založený na individuální práci supervidovaného dobrovolníka s dítětem ve věku 6 až 15 let, které je určitým způsobem sociálně ohroženo či znevýhodněno. Zkratka Pět P znamená Přátelství, Podporu, Prevenci, Péči a Pomoc.

V roce 2006 Ratolest získala akreditaci dobrovolnických programů LATA a Pět P od Ministerstva vnitra ČR. Byl vytvořen projekt Vzdělávání dobrovolníků jako nástroj ke zvyšování kvality služeb. Prostředky na jeho realizaci byly přiděleny z Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů (ESF ČR).

V současné době realizuje Ratolest tři sociální a jeden preventivní program a zajišťuje činnost tanečního souboru MERCI.

Sociální programy:

- Sociálně aktivizační program pro děti a mládež – SAP,
- Nízkoprahový klub Likusák,
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Pavlač.

Preventivní program:

- Změnit směr (web o.s. Ratolest Brno).

SAP – sociálně aktivizační program

Program je určen dětem, dospívajícím a mladým lidem ve věku 6 až 24 let a jejich rodinám, kteří se nachází v nepříznivé životní situaci, jsou ohroženi ve svém vývoji, je ohroženo jejich sociální fungování, jsou ohroženi sociální exkluzí, hrozí jim riziko sociálního selhání. Program nabízí individuální přístup k potřebám klientů. Jedná se o individuální práci sociálního pracovníka s klientem, přičemž klientem může být i celá rodina. Pracovník se zaměřuje hlavně na rodinné prostředí, vztahy s vrstevníky, na vnímání sebe sama. Vedle této individuální práce stojí skupinové setkání. Jedná se o pravidelné setkávání přibližně 10-12 dětí a mladých lidí a dvou vedoucích skupin. Práce ve skupině je zaměřena například na oblast komunikace a vztahů. Pro účastníky jsou připraveny prožitkové aktivity, díky kterým je možné vytvořit si na téma nový pohled. Klient navíc pochopí, že tíživé situace jsou součástí života také dalších účastníků skupiny. Program také nabízí venkovní aktivity – výlety, sportovní akce.. a v neposlední řadě třídní výjezdový program plný expresivních, pohybových a relaxačních aktivit. Program SAP úzce souvisí s dobrovolnickými programy Pět P a LATA, o kterých bude pojednáno v následující kapitole.

Klub Likusák

Jedná se o nízkoprahové zařízení, které je určeno pro neorganizované děti a mládež ve věku 12-20 let, jež jsou v důsledku pasivního a rizikového trávení volného času ohroženi společensky nežádoucími jevy a pohybují se v městských částech Vinohrady a Líšeň. Prostory klubu umožňují bezpečné trávení volného času, možnost realizovat vlastní nápady, najít pomoc a podporu v obtížných životních situacích.

Klub Pavlač

Toto nízkoprahové zařízení usiluje o zlepšení kvality života dětí (6-12 let) a mládeže (12-18 let), kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Cílem klubu je nabízet dětem a mladým lidem pomoc a podporu při zvládání každodenních situací, poskytnout bezpečný prostor pro aktivní trávení volného času, pomáhat jim s překonáváním handicapů způsobených prostředím, ve kterém žijí a působit preventivně vůči sociálně patologickým jevům v jejich okolí.

MERCI

Taneční soubor MERCI vznikl v roce 2001 jako jedna z aktivit Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Pavlač. Posláním tanečního souboru je systematicky s dětmi (3-15 let) rozvíjet činnost, ke které mají přirozený talent. Tanec a hudba jsou často jediné aktivity, k jejichž zdokonalování jsou děti vnitřně motivovány, a které jsou prostředkem k uspokojování jejich potřeb cítit se schopné a sebevědomé.

Změnit směr

Preventivní program Změnit směr je určen pro mladistvé od 15 do 18 let, kteří se dostali do konfliktu se zákonem a jsou v různém stupni vyšetřování. Cílem programu je snižovat riziko opakovaného páchaní trestné činnosti, zlepšit komunikační dovednosti, informovat o právních otázkách a intervenovat do rodinného systému klientů (Výroční zpráva o.s. Ratolest Brno).

4.1 Dobrovolnické programy občanského sdružení RATOLEST BRNO

Na základě akreditace Ministerstva vnitra dle zákona č.198/2002 Sb. o dobrovolnické službě realizuje Ratolest 2 dobrovolnické programy – Pět P a LATA. Jsou typem podpůrné, doprovázející a sociálně aktivizační sociální služby (jsou součástí

sociálně aktivizačního programu SAP) Tyto programy jsou založené na individuálním vztahu odborně připraveného dobrovolníka s klientem. Dobrovolník se v optimálním případě stává zdravým zdrojem vnější podpory, přirozeným a pozitivním identifikačním modelem, kamarádem, který nabízí důvěru, ale drží zároveň zdravé hranice. Dobrovolník neučí, nevychovává, nevyslýchá, nedagnostikuje ani neprovádí terapii. Má snahu svého klienta podněcovat k aktivním způsobům trávení volného času, podporuje svého klienta v rozvíjení toho, v čem je talentovaný, co mu jde, o co se zajímá. Současně se snaží posilovat a rozvíjet pozitivní a fungující zdroje a vlastnosti klienta.

LATA

Tento program stál u samého počátku občanského sdružení RATOLEST BRNO. Slovo LATA obsahuje ve svém významu základní principy poslání. Je to zkratka Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty. Vychází z myšlenky, která se osvědčila i v zahraničí - nejpřijatelnější autoritou pro mladého člověka je jiný mladý člověk. Ten mu může poskytnout doprovod v rizikových životních situacích, kdy se z nějakého důvodu nechce obrátit na dospělého člověka. Vedle této skepse byla motivem k ustavení navrhované koncepce činnosti řada psychologických a sociologických poznatků o významu vrstevnické skupiny a vrstevnické autority pro mladého, formujícího se člověka. Projekt pracuje s faktem, že výlučný vztah k jedné osobě má silnější formativní účinky než působení širšího kolektivu.

Pět P

Program Pět P funguje v rámci Ratolesti Brno od roku 1999. Vznikl na základě spolupráce s Pět P Praha, realizovaného občanským sdružením Hestia. Jedná se o individuální sociální program zaměřený na přátelství, podporu, prevenci, péči a pomoc všem dětem ve věku 6 – 15 let, kterým může prospět hodnotný vztah s další dospělou osobou - dobrovolníkem. Základní principy práce s mládeží jsou shodné s projektem Laty neboť mají shodné poslání, cíl i průběh realizace. Liší se pouze v cílové skupině, které je služba poskytována (LATA je zaměřena na starší klienty).

Klienti

Programy jsou určeny pro děti a dospívající ve věku od 6 do 24 let, nacházející se v nepříznivé životní situaci, kterým může pomoci podpůrný vztah s dospělou osobou.

Převážně se jedná o děti a dospívající z dysfunkčního, nepodnětného či zanedbávajícího rodinného prostředí, ze zařízení ústavní výchovy či děti a dospívající jinak ohrožené (individuální handicapy, osamělost, hyperaktivita, aj.) s problémy v oblasti osobní, vztahové (rodiče, vrstevníci, širší společnost), školní či jiné.

Typickými obtížemi klientů programu mohou být:

- nepříznivé, nepodnětné či ohrožující rodinné prostředí,
- syndrom CAN (syndrom týraného, zneužívaného či zanedbávaného dítěte),
- konflikty s rodiči, vrstevníky, školním prostředím i širší společností,
- předběžné opatření i nařízená výchova v zařízení ústavní výchovy,
- sociální izolace, osamělost,
- zapojení do rizikových subkultur, experimentace s rizikovým sociálním prostředím či identitou,
- adolescentní delikvence, subdelikvence; disociální či asociální poruchy chování, poruchy emocí,
- hyperkinetické poruchy – ADHD/ADD,
- poruchy osobnosti,
- experimentace s návykovými látkami, rekreační užívání,
- neurotické a úzkostné poruchy,
- intelektové, somatické či smyslové handicapy,
- rozvíjející se psychotické stavy,
- jiné potíže vedoucí k sociální izolaci a ohrožení rizikem sociálního selhání.

(Manuál pro dobrovolníky programů Pět P a Lata, Ratolest Brno)

V rámci programu se každému klientovi pravidelně 1x týdně věnuje 2-3 hodiny odborně připravený a supervidovaný dobrovolník. Během této doby vzniká mezi dobrovolníkem a klientem přirozený a podpůrný přátelský vztah. Vzájemná důvěra, trvalost vztahu a zájem o druhého jsou často komponenty, které klienti z vlastního sociálního prostředí příliš neznají. Dobrovolník se stává klientovi vhodným a především přirozeným vrstevnickým identifikačním modelem.

Dobrovolníci

Dobrovolníci pocházejí z řad studentů převážně vysokých a vyšších odborných škol. Jedná se zejména o studenty sociologie, psychologie, sociální práce a sociální

psychologie, jejichž profesní orientace zaručuje, že jsou vybaveni nejen patřičnými znalostmi a dovednostmi, ale i motivací, aby na podobném projektu spolupracovali. Nevylučuje se ani účast studentů středních škol. Možnost jejich participace je však omezena spodní hranicí věku dobrovolníka, která činí 18 let.

Na přípravu dobrovolníků je kladen velký důraz. Základní přípravný kurz pro dobrovolníky je třídní, obsahující prvky teambuildingu, rozvoje komunikačních dovedností, techniky arteterapie a vzdělávací blok zaměřený na trh práce. Je zacílen na poznávání individuálních předpokladů, zkušeností i hranic pro zvládnutí práce s klienty. Dobrovolníci se po celou dobu práce s klientem dále vzdělávají a absolvují pravidelné supervize.

Obsah činnosti

Obsah práce dobrovolníka s klientem je vysoce individualizovaný. V zájmu vytvoření co nejosobnějšího vztahu mezi nimi (osobní vztah není samoučelný, neboť těsný vztah umocňuje působení dobrovolníka a klienta), může dobrovolník s klientem navštěvovat stejný sportovní klub, pomáhá mu při hledání nového zaměstnání, sdílí s ním koníčky, pomáhá mu při učení apod.

Dobrovolníkům je doporučováno, aby s klientem dělali to, co klientovi prospívá a alespoň částečně baví i dobrovolníka. Velmi vhodné jsou takové činnosti, které umožňují klientovo napojení na nedelikventní skupiny.

Organizace programu

Klientovu účast na projektu může iniciovat sám klient, kurátor, jiný profesionál (učitel, psycholog, výchovný poradce, vychovatel ...) nebo klientovi rodiče. Klient sám však musí s účastí v programu souhlasit. Při přijímání klientů do programu se dává přednost přirozenému navazování kontaktu s dobrovolníky prostřednictvím společných akcí. Takto vznikající vztahy eliminují pocit nepřírozenosti při prvních setkáních klienta s dobrovolníkem, zvyšují motivaci obou stran pro společné schůzky, umožňují jim poznat se prostřednictvím zážitku – lanové centrum, pobytové akce, dramatické, akční a arteterapeutické techniky.

Klient se při vstupním rozhovoru písemně zavazuje, že bude v kontaktu s dobrovolníkem 2-3 hodiny týdně a to nejméně po dobu jednoho roku (s výjimkou prázdninového období). Podobně se také zavazuje i dobrovolník, který tráví s klientem

2-3 hodiny týdně po dobu jednoho roku. Dobrovolníci však navíc přijímají povinnost účastnit se supervizí, které se konají jednou do měsíce.

Účast klienta na projektu před uplynutím dohodnuté doby končí tím, že se klient bez omluvy nedostaví na schůzku s dobrovolníkem. Účast dobrovolníka končí třemi neomluvenými absencemi na supervizních schůzkách.

Součástí programu jsou i pobytové akce pro klienty. Jejich cílem je prohloubení vztahu klienta s dobrovolníkem a také seznámení se s ostatními laťáky. Klientům je tak umožněno seznámit se s jiným než městským prostředím, ve kterém zpravidla vyrůstají a z kterého mnohdy nemají možnost odejít. Tímto způsobem je jim nabídnuta alternativa trávení volného času, než na jakou byli doposud zvyklí. Pobyty jsou koncipovány většinou jako víkendové. Jejich realizaci zajišťují spolu s koordinátory jednotliví dobrovolníci. Od těchto akcí se očekává větší schopnost klientů zapojit se do kolektivu, zlepšení jejich vzájemné komunikace s okolím. Nedílnou součástí těchto akcí jsou hry, táborové ohně, práce a také výpravy do přírody.

Principy programu:

Respekt k uživatelům služby a důstojnost – pracovníci vždy respektují volbu uživatele při řešení jeho problémové situace. Klienti uplatňují vlastní vůli, jednají na základě vlastních rozhodnutí, je podporována jejich autonomie a autenticita.

Rovnost – organizace poskytuje své služby všem z dané cílové skupiny bez ohledu na rozdíly pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině.

Důvěrnost – veškeré osobní údaje o uživateli získané v rámci poskytování služby jsou důvěrné a nejsou poskytovány bez jeho souhlasu, případně bez jeho vědomí, jestliže je organizace povinna je poskytnout. Veškeré osobní a důvěrné údaje jsou zpracovávány podle zákona 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Dobrovolnost – uživatelé využívají nabízené služby dobrovolně, na základě svého vlastního rozhodnutí a v souladu se svými zájmy a potřebami.

Otevřenost – uživatelé mají právo se vyjadřovat k poskytovaným službám, nabídce, problémům.

Individualizace podpory – zapojení a využití jednotlivých typů podpory klienta je vysoce individuální, vychází z individuálních potřeb jednotlivých uživatelů.

Profesionalita – pracovníci zařízení poskytují služby v souladu s platnou legislativou, předpisy organizace, metodikou zařízení a Etickým kodexem sociálního pracovníka.

Bezplatnost – služby SAP jsou uživatelům poskytovány bezplatně.

Klienti jsou postupně vedeni k vlastní aktivitě prostřednictvím nově získávaných a rozvíjených kompetencí vznikajících ve vztahu s dobrovolníkem (komunikace, schopnost navazovat, udržet a rozvíjet vztahy, vytvářet adekvátní komunikační situace, kvalitně a aktivně trávit volný čas, aj.) Nově nabyté kompetence vedou klienty k lepšímu zvládnutí vlastní životní situace, k pocitu a vědomí schopnosti a možnosti ovlivnit ji, k aktivitě a odpovědnosti za své vlastní další kroky ve vztahu k sobě samému, blízkému okolí i novému zapojování do širších sociálních sítí. Vztah dobrovolníka s klientem směřuje obecně ke kvalitnímu sociálnímu fungování zapojených klientů.

O tom, jakým způsobem vnímá pomoc, poskytovanou dobrovolnickým programem, samotný klient, pojednám v rámci praktické části své práce, kde představím průběh, metody a výsledky kvalitativního průzkumu prostřednictvím rozhovorů se vzorkem klientů.

5. PRŮZKUM

Tato část práce je zaměřena na průzkum spokojenosti cílové skupiny (klientů) výše uvedeného dobrovolnického programu (dále jen programu) občanského sdružení RATOLEST BRNO (dále jen Ratolest).

5.1 CÍL PRŮZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ

Hlavním cílem průzkumu bylo zjištění míry spokojenosti klientů dobrovolnického programu Ratolesti se zaměřením zejména na individuální aktivity v rámci trávení volného času klienta s dobrovolníkem, ale i společné akce, pořádané Ratolestí v rámci programu, kde klienti přijdou do kontaktu s dalšími klienty a dobrovolníky.

Průzkum je založen na dvou hypotézách, které budou potvrzeny či vyvráceny na základě výsledných zjištění. První hypotéza je zaměřena na volnočasové aktivity v rámci programu, přičemž druhá hypotéza je směřována více na individuální vztah mezi klientem a dobrovolníkem.

Hypotéza č. 1

Na základě mých zkušeností s dobrovolnickým programem Ratolesti Brno, ve kterém působím od roku 2007, se domnívám, že stávající nabídka dobrovolnických programů je uspokojivá. Prostor pro zlepšení a zvýšení zájmů dětí vidím v rozšíření možností pro společné trávení volného času klientů s dobrovolníky.

Na základě první hypotézy byly stanoveny průzkumné otázky, jejichž pomocí budou zjištěny názory klientů na program a dále pomocí interpretace odpovědí potvrzena či vyvrácena stanovená hypotéza. Průzkumných otázek k hypotéze č.1 je celkem 17.

Hypotéza č. 2

Domnívám se, že dobře fungující vztah mezi klientem a dobrovolníkem je základním aspektem pro spokojenost klienta s programem. Tudíž klient, spokojený s programem, má jistě výborný vztah s dobrovolníkem.

Stejně jako v případě první hypotézy byly stanoveny průzkumné otázky, na základě jejichž zodpovězení a následné interpretace se potvrdí či vyvrátí hypotéza č.2. Počet průzkumných otázek k hypotéze č. 2 je celkem 18.

5.2 METODA PRŮZKUMU

Pro kvalitativní průzkum jsem zvolila metodu řízeného rozhovoru, který se jeví pro dané téma nejvýhodnější, především z hlediska cílové skupiny respondentů. Nejdříve jsem se obrátila na koordinátorku dobrovolnického programu Ratolest Brno (dále jen koordinátorka) s žádostí o souhlas s rozhovory s klienty programu. Po udělení souhlasu jsem od koordinátorky obdržela seznam sedmi klientů, které jsem mohla oslovit. Z těchto sedmi klientů souhlasilo s poskytnutím rozhovoru pouze pět. Rozhovory byly prováděny v průběhu března 2009 v místech bydliště jednotlivých respondentů. Od původního záměru provést rozhovory v prostorách Ratolesti bylo upuštěno z důvodu vyhnutí se možnému ovlivnění odpovědí respondentů. Všechny rozhovory byly vedeny o samotě a každý z nich trval přibližně 45 minut. V rozhovoru byly použity zejména otevřené otázky, aby se respondenti mohli k problematice vyjádřit co nejdříve. Stanovené otázky byly formulovány jednoduše, z důvodu jejich správného porozumění všemi respondenty.

5.3 POPIS CÍLOVÉ SKUPINY RESPONDENTŮ

Cílovou skupinu respondentů tvoří pět osob, přičemž se jedná o 3 dívky a 2 chlapce. Žádný z respondentů není mladší patnácti let, tudíž nebylo třeba k uskutečnění rozhovoru souhlas rodičů či jiného zákonného zástupce. Výběr respondentů byl navrhnout koordinátorkou programu, která mi doporučila klienty, fungující v programu minimálně půl roku, neboť výpovědi klientů s kratší dobou působení v programu by nebyly dostatečně vypovídající. Záměrně byly vybráni zástupci obou pohlaví respondentů, aby bylo možné porovnat případné rozdíly v nahlížení na problematiku z hlediska chlapců a dívek. Považuji za vhodné zmínit i rozložení dobrovolnických dvojic, a to že všechny 3 klientky mají dobrovolnice ženského pohlaví, přičemž z klientů (chlapců) má jeden chlapec dobrovolníka a druhý dobrovolnici.

5.4 ETIKA PRŮZKUMU

Před každým rozhovorem jsem vysvětlila jednotlivým komunikačním partnerům svůj záměr psát BP o dobrovolnických programech Ratolesti a požádala jsem dotyčné o souhlas rozhovory nahrávat na diktafon. Současně jsem jim vysvětlila otázku

anonymity. Ačkoliv většina dotazovaných na anonymizování svých výpovědí přímo netrvala, zvolila jsem pro jejich pojmenování písmena z abecedy v pořadí podle toho, jak byly rozhovory postupně vedeny (klientka A, klientka B, klient C, apod.). Všechny respondenty jsem také ujistila, že nebudu naléhat na zodpovězení otázek, které by pro ně byly příliš citlivé a nepříjemné.

5.5 ANALÝZA ZKOUMANÝCH DAT

Všechna data, získaná pomocí průzkumu, jsem zpracovala dle následujícího popisu: Rozhovory jsem po odsouhlasení respondentů nahrávala na diktafon. Poté byl proveden přepis nahrávek do textové podoby. K jednotlivým otázkám z rozhovorů jsem postupně přiřadila odpovědi klientů podle pořadí, v jakém byly rozhovory prováděny. I když jsem měla předem připravený seznam otázek, snažila jsem se být zároveň otevřená a citlivá k tomu, co respondenti sami indikovali jako důležité.

6. VÝSLEDKY A INTERPRETACE PRŮZKUMU

V této kapitole uvádím výsledky průzkumu, popsaného v kapitole 5. Pomocí odpovědí, získaných v rámci rozhovorů s klienty, bude provedeno potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Průzkumné otázky jsou rozdělené do dvou skupin, podle stanovených hypotéz. První se týká samotného dobrovolnického programu Ratolesti, druhá pak vztahu klienta s dobrovolníkem.

K první hypotéze se vztahuje 17 otázek, k druhé pak 18 otázek. Za každou otázkou následují odpovědi všech dotazovaných klientů tak, jak byly přepsány z nahrávky diktafonu. Jsou tedy uvedeny v hovorové češtině a zobrazeny kurzívou. V dílčích závěrech budou na základě získaných dat potvrzeny či vyvráceny jednotlivé hypotéz, poté celkově zhodnoceny výsledky a případně navrhnutá opatření pro zlepšení podmínek dobrovolnického programu pro klienty.

ZAMĚŘENÍ NA DOBROVOLNICKÝ PROGRAM

HYPOTÉZA Č. 1

Na základě mých zkušeností s dobrovolnickým programem Ratolesti Brno, ve kterém působím od roku 2007, se domnívám, že stávající nabídka dobrovolnických programů je uspokojivá. Prostor pro zlepšení a zvýšení zájmů dětí vidím v rozšíření možností pro společné trávení volného času klientů s dobrovolníky.

PRŮZKUMNÉ OTÁZKY A VYHODNOCENÍ ROZHovorŮ

1. Jak dlouho jsi v programu?

Klientka A *„Tři roky, nějak tak.“*

Klientka B *„Rok a čtvrt.“*

Klient C *„Tři čtvrtě roku.“*

Klientka D *„Necelé dva roky.. asi rok a půl.“*

Klient E *„Tak asi rok.“*

Z uvedených odpovědí vyplývá, že dotazovaní klienti nejsou žádnými nováčky, přičemž nekratší doba působení v programu u respondentů je tři čtvrtě roku, nejdelší

pak tři roky. Kritériem pro výběr respondentů byla minimální účast v programu půl roku, aby bylo možné jejich odpovědi považovat za relevantní. Všichni respondenti toto kritérium splňují.

2. Jak jsi se o programu dozvěděl/a?

Klientka A *„Sociálka mně to doporučila.“*

Klientka B *„Řekla mi o tom mamka, jestli bych to nechtěla zvážít, že by mi to pomohlo, kvůli mým depresím. Dočetla se o tom v brněnském tisku.“*

Klient C *„Od tety, četla to někde v novinách.“*

Klientka D *„Našla jsem to na internetu a pak taky v tramvaji.“*

Klient E *„Přes svoji ségru. Ona tam chodí taky.“*

Dle odpovědí je evidentní, že Ratolest využívá pestrou nabídku možností prezentace dobrovolnických programů pro oslovení dětí ze sociálně slabého prostředí. Tento fakt považuji za důležitý, neboť nabízená pomoc, o které se veřejnost nedozví, se naprosto mívá účinkem.

3. Jak dlouho se stýkáš se současným dobrovolníkem?

Klientka A *„Asi tři roky.“*

Klientka B *„No, vlastně od začátku mám tu samou dobrovolnici, takže něco přes rok. Moje dobrovolnice je jen o tři roky starší než já a výborně si rozumíme.“*

Klient C *„Tak tři čtvrtě roku.“*

Klientka D *„Od minulého března, takže rok. Seznámily jsme se na jedné pobytové akci. Předtím jsem měla jinou dobrovolnici, ale ta se mnou moc ven nechodila – vídaly jsme se tak jednou za 3 měsíce. Tak jsem moc ráda, že mám teď jinou, která se mi věnuje.“*

Klient E *„No, já jsem chvíli čekal na dobrovolníka, protože jsem chtěl kluka. Stýkáme se tak necelý rok.“*

Z uvedených odpovědí vyplývá, že klienti mají možnost navázat vztah s dobrovolníkem záhy po přihlášení do programu. Mají taktéž možnost si vybrat, zda chtějí dobrovolníka stejného či opačného pohlaví. Jelikož však mezi dobrovolníky převažují dívky, stává se, že klient, požadující dobrovolníka mužského pohlaví, si na něj musí chvíli počkat. Nabízí se otázka, proč mezi dobrovolníky převažují dívky? Touto problematikou bych se ráda zabývala ve své příští práci.

4. Trávíš v rámci programu Ratolest raději čas venku nebo ve vnitřních prostorách?

Klientka A „*Venku.*“

Klientka B „*Raději venku. Ráda chodím na procházky. Naposled jsme s dobrovolnicí byly na Býčí skále. Ale moc ráda chodím i třeba na výstavy.*“

Klient C „*Spíš venku.*“

Klientka D „*Asi venku, chodím ráda do přírody.*“

Klient E „*Tak jak kdy.. střídáme to, ale asi spíš venku.*“

Všichni respondenti se shodují v preferování venkovního trávení volného času v rámci programů Ratolesti. To dává možnost využití celé řady sportovních aktivit. Současně nevyklučují ani kulturní akce. Klientka B vyzdvihuje zájem o výstavy.

5. Dáváš přednost kulturním nebo sportovním aktivitám?

Klientka A „*Sportovním.*“

Klientka B „*Určitě kulturním. To máme s dobrovolnicí společné a jsem moc ráda.*“

Klient C „*Sportovním.*“

Klientka D „*Spíš těm kulturním, já na sport moc nejsem.*“

Klient E „*Sportovním. No, někdy i kulturním.*“

Preference kulturních versus sportovních aktivit vychází dle odpovědí nerozhodně. Dva hlasy byly jednoznačně pro kulturní akce a další dva hlasy jednoznačně pro sportovní aktivity. Jeden respondent nemá jednoznačně vyhraněné preference. Za důležité však považují, aby společně trávený čas byl organizován s myšlenkou určitého smysluplného cíle, nikoliv jen bezcílného bloumání po venku. Vhodné je také střídání sportovních a kulturních aktivit, aby neztrácely u dětí na atraktivitě.

6. Které z kulturních aktivit máš nejraději?

Klientka A „*Asi kino.*“

Klientka B „*My jsme s dobrovolnicí byly v kině, v divadle a na výstavy chodíme do Místodržitelského paláce a příští týden jdeme zase do divadla. Nejvíc se mi asi líbí ty výstavy a divadlo.*“

Klient C „*Asi koncerty.*“

Klientka D „*Určitě výstavy a to jakékoliv. Beru to i jako zajímavost do školy, že to pak můžu použít.*“

Klient E „*Tak, výstavy jsou nejlepší.*“

Ze všech nabízených kulturních aktivit jsou nejvíce oblíbeny výstavy, přičemž následuje kino, divadlo a koncerty.

7. Jakým sportovním aktivitám dáváš přednost?

Klientka A „*Já strašně ráda tančím.*“

Klientka B „*Cyklistiku a koně.*“

Klient C „*Nejraději mám asi ping-pong.*“

Klientka D „*Tak občas to kolo nebo brusle, ale nejraději chodím na dlouhé procházky.*“

Klient E „*Horolezecká stěna, floorball.*“

Oblíbené sportovní aktivity jsou naprosto různorodé, což se právě skvěle uplatní v možnostech trávení volného času klienta s dobrovolníkem, neboť v širším kolektivu by se musely děti samozřejmě přizpůsobit většině.

8. Přivítal/a bys nějakou novou aktivitu v rámci programu? (Jakou?)

Klientka A „*No, tancování už mám, to chodím s dobrovolnicí.. tak možná ještě něco se zvířaty.*“

Klientka B „*Asi kdyby mi dobrovolnice občas pomohla se školou. Jako vysvětlit něco, nebo pomoci s úkolem.*“

Klient C „*Jo, třeba fotbalový zápas. Nebo na hokej se podívat. To by bylo super.*“

Klientka D „*No, možná něco se zvířátkama, nějakou canisterapii nebo tak.. to by se mi líbilo moc.*“

Klient E „*Tak určitě, jakoukoliv.*“

Všichni respondenti jsou vstřícní k novým aktivitám v rámci programu. Z navrhovaných aktivit se dvakrát opakovala zvířata (klientka D navrhuje canisterapii), dále zaznělo doučování a návrh na sledování sportovních utkání (konkrétně fotbalu a hokeje).

9. Účastníš se i společných akcí (s ostatními klienty a dobrovolníky)?

Klientka A „*Moc ne.. párkrát jsem byla na koních, kam chodili i ostatní klienti, ale raději jsem jen sama s dobrovolnicí.*“

Klientka B „*No, pár jsem se jich účastnila, ale třeba vánoční večírek se mi moc nelíbil, protože jsme tam byli všichni v jedné místnosti, kde nebylo nikam úniku. Já mám ráda, když se můžu občas někam schovat. Třeba naopak Karaoke večírek se mi moc líbil.*“

Jednak asi proto, že jsem se tam mohla trošku předvést a taky vidět ostatní klienty, jak zpívají, ale zároveň se tam dalo zajít do vedlejší místnosti, kde jsem mohla být chvíli mimo to hlavní dění a v klidu si vypít limonádu třeba. A taky se mi moc líbilo odpoledne, kdy jsme se učili vyrábět náušničky.“

Klient C *„Neúčastním. To mě vůbec neláká. Jsem raději s dobrovolnicí.“*

Klientka D *„Jo, protože spolu kamarádíme a máme spolu o čem mluvit, rozumíme si a sblížíjeme se s děčkama. Jsem ráda, že tak mám aspoň víc kamarádů. Než jsem začla chodit do Ratolesti, tak jsem vlastně neměla žádné kamarády a teď mám plno kamarádů.“*

Klient E *„Jo, párkrát jsem byl, je to docela dobrý.“*

Oblíbenost společných akcí je značně individuální. Zatímco někteří klienti (1 dívka a 1 chlapec) dávají výhradně přednost individuálnímu vztahu s dobrovolníkem, jiní (2 dívky a 1 chlapec) se občas některé ze společných akcí účastní. Klientka D tyto akce vítá vzhledem k možnosti nalezení nových kamarádů. Stejně tak klientka B uvítá na společných akcích možnost kontaktu s jinými klienty. Obecně lze tyto společné aktivity považovat za vhodný doplněk k stávajícím individuálním programům klientů s dobrovolnicí.

10. Která akce tě nejvíce bavila? Přivítal/a bys více takových akcí?

Klientka B *„Asi to Karaoke, to se mi líbilo moc.“ „Ano, rozhodně.“*

Klientka C *„Určitě Karaoke. Vyhrála jsem první místo.“ „Ano, zpívala bych furt.“*

Klient E *„Nejvíc horolezecká stěna.“ „Jo, rád bych chodil častěji.“*

U dívek, účastnících se společných akcí, jednoznačně vyhrálo Karaoke, chlapec dává přednost horolezecké stěně.

11. Vidáš se s nějakým klientem z Ratolesti i mimo schůzky pořádané Ratolestí?

Klientka A *„Ne.“*

Klientka B *„Ne.“*

Klient C *„Ne.“*

Klientka D *„Tak když se třeba potkáme na ulici, tak si popovídáme, ale jinak jako moc ne.“*

Klient E *„Ne.“*

Z odpovědí vyplývá, že kontakt s ostatními klienty je omezen čistě na společně trávené akce, pořádané Ratolestí.

12. Co se ti na programu nejvíce líbí?

Klientka A *„Moje dobrovolnice. Je nejlepší.“*

Klientka B *„Asi to, že je tam ta dobrovolnice pro mě.. že nemá ještě nikoho jiného.“*

Klient C *„Že mám s kým trávit čas, že se dozvím něco nového a tak..“*

Klientka D *„Tak hlavně asi to, že se zabavím, že se nebudu nudit, poznávám nové hry. A moje dobrovolnice.. ta je prostě super.“*

Klient E *„Asi můj dobrovolník, že s ním můžu chodit na stěnu a pokecat o čemkoliv.“*

Z odpovědí vyplývá, že obliba programu u klientů je silně ovlivněna osobností dobrovolníka a vztahem klienta k dobrovolníkovi. Na tom se shodují všichni respondenti. Dalším důvodem je zábavná náplň trávení volného času, což považují za neméně důležitý fakt, neboť na vhodném a smysluplném trávení volného času je tento program založen.

13. Je něco, co bys chtěl/a v programu změnit? Něco, co ti chybí?

Klientka A *„Nic bych neměnila, takhle je to perfektní.“*

Klientka B *„Nevím, asi možná jen takové to občasné docházení do Ratolesti a povídání se sociální pracovníci, to mi připadne takové trošku zbytečné, ale jinak nic.“*

Klient C *„Já nic měnit nechci. Je to dobrý, tak proč to měnit?“*

Klientka D *„Ne, já bych nic rozhodně měnit nechtěla, ani mi tam nic nechybí. Myslím, že to mají dobře nastavený. Jsem spokojená.“*

Klient E *„Ne, nic bych neměnil. Naprosto mi to tak vyhovuje.“*

Všichni respondenti se shodují na tom, že jim na programu nic nechybí a nechtějí nic měnit. Klientka B zmiňuje jako zbytečné rozhovory se sociální pracovníci, což je ovšem nezbytný prostředek kontroly v rámci této služby, tudíž na tom nelze nic měnit.

14. Přemýšlel/a jsi někdy, že bys chtěl/a z programu odejít?

Klientka A *„Jednou mě to napadlo.“*

Klientka B *„Ne, nikdy.“*

Klient C *„Zatím ne, jedině kdyby mě vyhodili.“ (smích)*

Klientka D *„Ne, já spíš uvažuji, že bych se časem stala dobrovolnicí.“*

Klient E *„Ne, to mě nikdy nenapadlo.“*

Většina respondentů odpověděla shodně, že neuvažovali o odchodu z programu. Klientka A však zmínila, že ji to již jednou napadlo. Klientka D naopak uvádí svoji úvahu stát se časem také dobrovolnicí, což považují za skvělý výsledek působení

programu. Jednak je tím znovu potvrzena spokojenost klientky s programem a současně je zde přínos programu pro klientku transformován do snahy pomáhat jiným dětem, nacházejícím se v obdobné situaci, jako sama klientka.

15. Z jakého důvodu?

Klientka A *„Ani nevím, už mě to asi nebavilo, dělaly jsme furt to stejný.“*

Z odpovědi vyplývá, že důvodem k úvaze o odchodu z programu mohl být nedostatek rozmanité nabídky volnočasových aktivit. Považuji tudíž za nezbytné neustále pracovat na rozšiřování možností pro společné trávení volného času klientů s dobrovolníky.

16. Co ti dalo podnět, že jsi zůstal/a?

Klientka A *„Moje dobrovolnice. Nechtěla bych se s ní přestat vídat. Ono je super, když má člověk deprese, že může někomu zavolat a ten člověk tam pro tebe je. Mám sice i kamarádky, ale raději volám dobrovolnici, protože ta umí naslouchat. Každý totiž nechce naslouchat.“*

Z odpovědi jednoznačně vyplývá, že klientčin vztah k dobrovolnici a osobnost dobrovolnice byly důvodem k setrvání v programu i přes výše uvedenou nespokojenost s úzkou nabídkou volnočasových aktivit.

17. Máš pocit, že ses během programu nějak změnila?

Klientka A *„Nevím, asi ne.“*

Klientka B *„No, já si myslím, že jo. Už mám kamarády. Ale s klukama pořád ještě moc komunikovat neumím.“*

Klient C *„Já myslím, že ne.“*

Klientka D *„No, změnila – chodím ven, víc vnímám přírodu, mám mnohem více kamarádů.“*

Klient E *„Ne.“*

Většina respondentů na sobě žádné výrazné změny nepozoruje, avšak dvě klientky uvádí přínos v oblasti sociálních vztahů. Obě mají mnohem více kamarádů než před přihlášením do programu.

DÍLČÍ ZÁVĚR

Průzkum, realizovaný formou rozhovorů s vytipovanými klienty měl za úkol posoudit stav nabídky dobrovolnických programů občanského sdružení RATOLEST BRNO z pohledu cílové skupiny, tedy klientů, zařazených do těchto programů. Na základě vlastních zkušeností s dobrovolnickým programem Ratolesti, jsem stanovila hypotézu, která zněla, že *stávající nabídka dobrovolnických programů je uspokojivá, přičemž zlepšení a zvýšení zájmu dětí vidím v rozšíření možností pro společné trávení volného času klientů s dobrovolníky*. Pomocí sedmnácti průzkumných otázek, zaměřených na náplň dobrovolnických programů, bylo zjištěno vesměs kladné hodnocení z pohledu klientů těchto programů. Je samozřejmé, že každý klient je naprosto individuální, tudíž má individuální zájmy. Je však nutné podotknout, že všichni dotazovaní klienti našli v programu své oblíbené volnočasové aktivity, které se svým dobrovolníkem pravidelně provozují. Z odpovědí vyplývá, že Ratolest v rámci programu nabízí širokou škálu sportovních i kulturních aktivit. Mezi nejoblíbenější sportovní aktivity řadí klienti zejména tanec, floorball, cyklistiku, bruslení, jízdu na koni či horolezeckou stěnu. Z kulturních aktivit pak vyzdvihují výstavy, za nimiž následuje kino, divadlo a koncerty. Ne všichni klienti dobrovolnických programů se účastní i společných akcí s ostatními dobrovolníky (k těm nejoblíbenějším patří např. Karaoke či horolezecká stěna), což není nijak na škodu, neboť tyto společné akce jsou koncipovány jako (občasné) okrajový doplněk k individuálním schůzkám klientů s dobrovolníky. Zároveň je třeba zmínit, že každá sebevíce oblíbená aktivita děti časem omrzí (viz odpověď klientky A na otázku č.15), tudíž je třeba hledat stále nové možnosti pro rozšíření nabídky. Z odpovědí klientů bych vyzdvihla zejména požadavek na zařazení kontaktu se zvířaty. V současné době Ratolest nabízí jízdu na koních, kterou využívá část klientů. Klientka A navrhuje jako novou možnost kontaktu se zvířaty canisterapii. Dalším zajímavým nápadem byl návrh klientky na pomoc se školními povinnostmi. Zajisté by nebylo vhodné, aby se náplň schůzek změnila v pouhé doučování. Pak by projekt zcela ztratil svůj původní záměr, nicméně občasné zařazení pomoci se školními povinnostmi (dle individuálních potřeb konkrétního klienta) by bylo jistě přínosné a dodalo by vztahu nový rozměr. Výše popsaná zjištění, vyplývající z odpovědí klientů, potvrzují stanovenou hypotézu č. 1.

ZAMĚŘENÍ NA VZTAH K DOBROVOLNÍKOVI

HYPOTÉZA Č. 2

Domnívám se, že dobře fungující vztah mezi klientem a dobrovolníkem je základním aspektem pro spokojenost klienta s programem.

PRŮZKUMNÉ OTÁZKY A VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

1. Jak často se vídáš s dobrovolníkem?

Klientka A *„Jednou do týdne.“*

Klientka B *„No, tak poslední dobou jsme na sebe moc neměly čas, ale tak zhruba jednou za dva týdny se vidíme. Ale voláme si každý týden, nebo si píšeme emaily.“*

Klient C *„Jednou týdně asi.“*

Klientka D *„Každý týden, ale když do toho třeba některé z nás něco vlez, tak to přesuneme na další týden.“*

Klient E *„Tak jednou týdně. Někdy i dvakrát.“*

Všichni respondenti shodně uvádí kontakt s dobrovolníkem jednou týdně, což přesně odpovídá regulím programu. Klient E doplňuje občasné vídání dobrovolníka i 2 x týdně. Klientka B dodává, že pokud jim některý týden z časových důvodů nevyjde schůzka, alespoň si zavolají, nebo napíšou email, tudíž jsou stále v kontaktu.

2. Chtěla bys ho vídat častěji / méně častěji?

Klientka A *„Teďka je to tak akorát.“*

Klientka B *„Míň častěji určitě ne, jednou týdně je fajn. Vždycky se mám na co těšit.“*

Klient C *„Tak stejně, jo, to stačí.“*

Klientka D *„Takhle mi to vyhovuje. Já vlastně teďka půjdu na střední školu, takže toho času budu mít asi míň.“*

Klient E *„Ne, takhle mi to vyhovuje.“*

Všichni respondenti se shodují, že jim současná četnost schůzek plně vyhovuje, což dokládá vhodné nastavení programu.

3. Jakým způsobem si domlouváte schůzky s dobrovolníkem?

Klientka A *„Mobilem.“*

Klientka B *„Mobilem, nebo případně přes email. Telefonujeme si.“*

Klient C *„Přes telefon.“*

Klientka D *„Mobilem – píšeme si smsky.“*

Klient E *„Buďto přes email nebo telefonem.“*

Všichni respondenti používají k domlouvání schůzek mobilní telefony, ať už formou sms či telefonování. Dokládá to skutečnost, že mobilní telefon je již samozřejmostí i mezi dětmi ze sociálně slabého prostředí. Dva respondenti uvádí jako druhou variantu i e-maily.

4. Vyhovuje ti tento způsob?

Klientka A *„Ano.“*

Klientka B *„No, mě to připadne takhle normální.“*

Klient C *„Jo.“*

Klientka D *„Ano.“*

Klient E *„Jo.“*

Všichni respondenti se shodují, že jim stávající způsob domlouvání schůzek plně vyhovuje.

5. Které činnosti se nejčastěji věnujete na schůzkách s dobrovolníkem?

Klientka A *„Momentálně spolu chodíme na lekce Streetdance.“*

Klientka B *„My jsme obě takové podnikavé, takže nejčastěji někam za kulturou, nebo i jen tak na procházku. Dobrovolnice má pejska, takže s ním občas chodíme ven. Nebo když mi nešlo učení, tak jsme si spolu sedly nad učení.“*

Klient C *„Chodíme na procházky, občas na výstavy a teď se chystáme do ZOO.“*

Klientka D *„Nejčastěji asi chodíme na výstavy.“*

Klient E *„No, my to dost střídáme, ale když jsme byli naposled, tak to byl floorball.“*

Dle odpovědí je náplň schůzek značně individuální. Zazněly zde procházky, výstavy, lekce tance, floorball. Klient E zdůrazňuje časté střídání aktivit v rámci schůzek, což považují za dobrý model z hlediska předcházení stereotypu, který by mohl děti postupně odrazovat.

6. Vyhovuje ti to?

Klientka A *„Jo, naprosto.“*

Klientka B *„Rozhodně ano.“*

Klient C *„Jo, vyhovuje.“*

Klientka D „*Ano, jsem strašně ráda, že si tak spolu rozumíme, že máme stejné zájmy.*“

Klient E „*Jo, líbí se mi, když se to střídá, že neděláme furt to stejný.*“

Všichni respondenti se shodují, že jim vyhovuje stávající náplň schůzek.

7. Kdo z vás (klient/dobrovolník) navrhuje program schůzek nečastěji?

Klientka A „*Moje dobrovolnice.*“

Klientka B „*No, nejčastěji asi dobrovolnice. Ne vždycky, ale často spíš ona.*“

Klient C „*Většinou dobrovolnice.*“

Klientka D „*Je to tak na střídačku. Dobrovolnice se mě zeptá, jestli mám něco namyšleno a když nemám, tak něco vymyslí.*“

Klient E „*Ta, my se dost střídáme.*“

Z odpovědí vyplývá, že většinou navrhují program schůzek dobrovolníci, což bývá typické zejména pro počáteční fázi vztahu, neboť klienti programu ještě nemají představu o možnostech trávení volného času smysluplným způsobem. Ve dvou případech se v plánování aktivit pravidelně střídají, což považuji za dobrý posun z hlediska motivace k vlastní iniciativě klientů.

8. Vyhovuje ti to?

Klientka A „*Ano, dobrovolnice vždycky něco navrhne a já to buďto schválím, nebo zavrhnu.*“

Klientka B „*No, jo, asi mi to vyhovuje, když to navrhne dobrovolnice. Ale kdyby se mi to nelíbilo, tak zas navrhnu něco já.*“

Klient C „*Jo, vyhovuje.*“

Klientka D „*Ano, tak mi to připadá nejlepší.*“

Klient E „*Jo.*“

Všichni respondenti se shodují, že jim stávající stav vyhovuje. Přesto bych navrhla v těch případech, kdy se nechává vymýšlení aktivit čistě na dobrovolnicích, aby se klienti postupně zapojovali do plánování náplně schůzek a nezůstávali v pasivitě.

9. Co se ti na tvém dobrovolníkovi/dobrovolnici nejvíc líbí?

Klientka A „*Že je strašně hodná.*“

Klientka B „*No, že je taková čínorodá, že ráda něco podniká, že není taková komerční, že třeba nerada něco nakupuje.. já totiž taky nerada nakupuju, takže jdeme raději třeba do přírody nebo tak.*“

Klient C „*Všechno. Je taková hodná.*“

Klientka D „*Asi že je taková veselá, hodná a pohodová. Je to ta nejlepší dobrovolnice, jakou jsem si mohla přát.*“

Klient E „*To, že měl vůbec zájem dělat toho dobrovolníka.*“

Respondenti uvádí různorodé důvody obliby dobrovolníků. Třikrát zaznělo hodnocení, že je dobrovolník hodný, dále pak je vyzdvihnuta veselost a podobné zájmy s klientem. Jednou je oceněn i samotný zájem být dobrovolníkem.

10. Co ti na něm/ní nevyhovuje?

Klientka A „*Nevím, nic mě nenapadá. Je skvělá.*“

Klientka B „*Asi nic, já ji mám ráda takovou, jaká je.*“

Klient C „*Nic, je v pohodě.*“

Klientka D „*Ničeho jsem si nevšimla. Je prostě super.*“

Klient E „*Nic, já jsem s ním spokojenej.*“

Většina respondentů uvádí, že je nenapadá nic, co by jim na dobrovolníkovi nevyhovovalo. Celkově hodnotí své dobrovolníky velice kladně. Vzhledem k možnosti zkreslení odpovědí z možného strachu ze zveřejnění jejich odpovědí jsem při kladení této otázky všechny respondenty opětovně ujistila o naprosté anonymitě jejich odpovědí.

11. Má tvůj dobrovolník nějakou vlastnost, kterou obdivuješ (kterou bys také chtěl/a mít)?

Klientka A „*Trpělivost. To jí fakt závidím.*“ (smích)

Klientka B „*Asi že má velké odhodlání nevzdávat se. Třeba minulý týden jsme byly na minigolfu a dobrovolnice se pořád nemohla strefit do jedné jamky, tak jsem jí říkala, ať už to vzdá, ale ona že ne, že se tam prostě musí trefit.*“ (smích)

Klient C „*Nevím. Připadá mi, že jsme si podobní. Dobře se s ní povídá. A taky se nikdy nerozčíluje.*“

Klientka D „*No, že je pohodářka. A je hodně upovídáná. To se mi moc líbí.*“

Klient E „*To, že umí dělat s počítačem. Je fakt dobrej.*“

Respondenti vyzdvihují z obdivovaných vlastností dobrovolníků například komunikativnost, přívětivost, vytrvalost, trpělivost, ale také schopnost práce s PC.

12. Přemýšlel/a jsi někdy o výměně dobrovolníka?

Klientka A *„Ne, nikdy.“*

Klientka B *„Rozhodně ne.“*

Klient C *„Ne, zatím jsem spokojený.“*

Klientka D *„No, tak já jsem jednu dobrovolnici vyměnila. Ale tuhle stávající dobrovolnici bych nevyměnila za nic na světě.“*

Klient E *„Ne.“*

Žádný z respondentů zatím nikdy neuvažoval o výměně svého dobrovolníka. Pouze klientka D má za sebou výměnu své první dobrovolnice, nicméně se stávající dobrovolnicí je nadměru spokojena.

13. Z jakého důvodu to bylo?

Klientka D *„Ta první dobrovolnice na mě neměla čas a věnovala se spíš práci a svému příteli, takže jsme se viděly strašně málo.. tak jednou za 3 měsíce.“*

Důvodem výměny dobrovolnice u klientky D byl nedostatek času investovaného dobrovolnicí do programu.

14. Dalo by se tvému dobrovolníkovi svěřit tajemství?

Klientka A *„Jo.“*

Klientka B *„Určitě.“*

Klient C *„Jo, tak to určitě dalo.“*

Klientka D *„Rozhodně.“*

Klient E *„Jo, dalo.“*

Všichni respondenti se shodují v důvěře v dobrovolníka ohledně možnosti svěřování tajemství. Toto považují za důležitý prvek ve vztahu a současně vhodný důkaz fungujícího vztahu mezi klientem a dobrovolníkem.

15. Děláš to?

Klientka A *„Jo.“*

Klientka B *„No, já jsem taková hodně uzavřená a mám problém se svěřit. Ale už jsem jí pár věcí svěřila.“*

Klient C *„Jo, někdy.“*

Klientka D *„Ano, svěřila jsem jí tajemství, které mi slíbila, že nevyzradí. A já jí věřím.“*

Klient E *„Jo.“*

Všichni respondenti shodně potvrzují svoji důvěru v dobrovolníka tím, že jim skutečně svěřují svá tajemství.

16. Považuješ dobrovolníka za svého kamaráda?

Klientka A „*Rozhodně jo.*“

Klientka B „*Určitě.*“

Klient C „*Jo, považuju.*“

Klientka D „*Tak to rozhodně ano.*“

Klient E „*Jo.*“

Všichni respondenti shodně považují dobrovolníka za svého kamaráda, což je další důkaz dobrého vztahu mezi klientem a dobrovolníkem. Skutečnost, že klienti nepovažují svého dobrovolníka za vychovatele či dozorčího, ale naopak za sobě rovného kamaráda (ačkoliv tento kamarád svým způsobem usměřňuje i vychovává) je velice příznivá.

17. Kdyby tvůj dobrovolník musel z nějakého důvodu svoji činnost v programu náhle ukončit, zůstal bys v programu? (a čekal na nového dobrovolníka..)

Klientka A „*Rozhodně ne.*“

Klientka B „*Ne.*“

Klient C „*Možná jo.*“

Klientka D „*Ano, zůstala bych. Nechtěla bych přijít o ty akce.*“

Klient E „*Nevím, asi jo. Doma bych se nudil.*“

Klientka A a B se shodně vyjádřily k neseťvání v programu v případě ztráty současného dobrovolníka, z čehož vyplývá, že osobnost současného dobrovolníka je jejich jediným pojítkem k programu. Naopak k setrvání klienta v programu i přes případné odstoupení stávajícího dobrovolníka se s určitostí vyjádřila pouze klientka D. Nejistě se přihlásili k setrvání v programu i klient C a E. To dokazuje existenci i jiných motivů, nežli jen osobnost dobrovolníka, zejména atraktivitu nabízených sportovních a kulturních aktivit v rámci programu. Z toho vyplývá, že klienti se s těmito aktivitami mimo program neseťkávají.

18. Bylo by pro tebe těžké se rozloučit se svým dobrovolníkem?

Klientka A „*Jo, tak už jsem na ni zvyklá, no.*“

Klientka B „*No, tak bych to asi brala, jako že je to její rozhodnutí. Ale úplně fuk by mi to nebylo.*“

Klient C „*No, bylo, protože už se dost známe.*“

Klientka D „*Asi jo. Možná, že bych i trošku brečela, protože jsem na ni už docela zvyklá a bylo by mi to líto.*“

Klient E „*Asi jo, no.*“

Všichni respondenti shodně uvádějí, že by pro ně rozloučení se s současným dobrovolníkem znamenalo emocionálně více či méně náročnější situaci.

DÍLČÍ ZÁVĚR

Druhá část průzkumu byla zaměřena na ověření platnosti hypotézy č. 2, která tvrdí, že *dobře fungující vztah mezi klientem a dobrovolníkem je základním aspektem pro spokojenost klienta s programem*. Tato hypotéza navazuje na první hypotézu, která již byla na základě výše uvedených výsledků průzkumu potvrzena. Pomocí otázek z první fáze průzkumu bylo zjištěno, že klienti jsou spokojeni s náplní programů. Ve druhé fázi průzkumu byly kladeny otázky, zaměřující se na vztah klienta k dobrovolníkovi. Na základě odpovědí vyplynulo, že všichni respondenti mají se svým dobrovolníkem dobře fungující vztah. Všichni respondenti považují dobrovolníka za svého kamaráda. Mezi obdivovanými vlastnostmi u svých dobrovolníků vyzdvihují zejména přívětivost, komunikativnost, trpělivost a vytrvalost. Žádný z respondentů neuvažuje o výměně stávajícího dobrovolníka. Pouze jedna klientka má za sebou výměnu dobrovolnice a to z důvodu nedostatku času investovaného první dobrovolnicí do programu. Všichni respondenti považují stávající frekvenci kontaktu s dobrovolníkem jednou týdně za optimální, přičemž za vyhovující označují i stávající způsob domlouvání schůzek i plánování a náplň společného trávení volného času klientů s dobrovolníky. Výše popsaná zjištění, vyplývající z odpovědí klientů, potvrzují stanovenou hypotézu č. 2.

ZÁVĚR

Svou bakalářskou práci jsem zaměřila na dobrovolnické programy Pět P a LATA občanského sdružení RATOLEST BRNO, v nichž od roku 2007 působím jako dobrovolník, a které významně zpestřují nabídku služeb v sociální oblasti, jako jednu z možných cest v prevenci poruch emocí a chování dětí a mládeže. Důraz je kladen zejména na funkci volnočasových aktivit v rámci realizace dobrovolnických programů.

V teoretické části práce zpracovávám poznatky získané studiem odborných publikací, souvisejících s problematikou dětí, pocházejících ze sociálně slabého prostředí. První kapitola je zaměřena na motivaci, přičemž důraz je kladen zejména na sociální motivy v životě jedince. Dále se věnuji problematice sociálního prostředí a jeho vlivu na rozvoj osobnosti dítěte. Pozornost je zaměřena zejména na rodinu a její nenahraditelnou roli ve vývoji osobnosti dítěte, dále pak na školní prostředí, a v neposlední řadě na vrstevníky jakožto jedny z hlavních možných rizikových faktorů poruch chování.

Velký význam příkládám volnočasovým aktivitám, coby jedné z možných variant předcházení sociálně patologickým jevům. Značná pozornost je zde věnována především funkcím volného času a dále pak jsou zde uvedeny instituce volnočasových aktivit, zahrnující oblast sekundární a terciární prevenci, působící ve městě Brně. V souvislosti s možnostmi prevence sociálně patologických jevů nejdříve představuji občanské sdružení RATOLEST BRNO a dále pak již soustředím pozornost na dobrovolnické programy Pět P a LATA, které podrobně představuji. Hovořím sice o dvou programech, ovšem to jen z důvodu jejich odlišného vzniku, neboť základní principy práce s mládeží jsou v obou programech shodné, jelikož mají shodné poslání, cíl i průběh realizace. Liší se pouze v cílové skupině, které je služba poskytována (Program Pět P je zaměřen na klienty ve věku 6 – 15 let, zatímco LATA se zaměřuje na klienty ve věku 16-24 let).

Úkolem mé práce bylo představit tyto programy, zejména pak jejich význam pro zkvalitnění náplně volného času a rozšíření obzorů dětí v této oblasti. Za cíl jsem si stanovila zjistit míru spokojenosti klientů s těmito programy a tím poskytnout určitou zpětnou vazbu dobrovolníkům, věnujícím se ve svém volném čase bez nároku na odměnu dětem ze sociálně slabého prostředí. Se souhlasem koordinátorky dobrovolnických programů jsem provedla průzkum, který byl po zvážení všech

možností a úskalí realizován formou řízeného rozhovoru s vytipovanými klienty těchto programů.

Výsledky průzkumu ukázaly velkou spokojenost klientů s programy, zejména pak v souvislosti vztahu mezi klienty a dobrovolníky, avšak současně odhalily i možná úskalí, zejména z hlediska dlouhodobějšího působení v programu. Každá, byť z počátku sebelepší aktivita může děti častým opakováním omrzet. Je tudíž třeba stále pracovat na rozšiřování možností pro vhodné trávení volného času, zejména pak s ohledem na individuální potřeby dětí.

Za úskalí a možné zdroje zkreslení považuji fakt, že vykonávám v Ratolesti dobrovolnickou činnost, a tím pádem se mohu dívat na některé skutečnosti subjektivním dojmem. Závěry však vychází z názorů a vlastních zkušeností klientů, které se mi podařilo zachytit v průběhu realizovaných rozhovorů.

Výsledek mé práce nelze nijak generalizovat, neboť jde pouze o malý průzkum problematiky úzce specializovaných dobrovolnických programů konkrétní neziskové organizace, avšak pevně věřím, že získaná data mohou posloužit jako zpětná vazba i zdroj inspirace k rozšíření možností volnočasových aktivit pro dobrovolníky i koordinátory dobrovolnických programů Ratolesti Brno.

Osobně bych chtěla popřát klientům programů úspěšné zvládnutí všech úskalí a problémů, díky kterým se do programu dostali a celému dobrovolnickému týmu o. s. RATOLEST BRNO úspěšné fungování v dalších letech.

RESUMÉ

Práce je zaměřena na dobrovolnické programy Pět P a LATA občanského sdružení RATOLEST BRNO, které významně zpestřují nabídku služeb v sociální oblasti.

Teoretická část práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V první kapitola je zaměřena na motivaci, přičemž důraz je kladen zejména na sociální motivy v životě jedince.

Druhá kapitola dává prostor především problematice sociálního prostředí a jeho vlivu na rozvoj osobnosti dítěte. Pozornost je zaměřena zejména na rodinu a její nenahraditelnou roli ve vývoji osobnosti dítěte, dále pak na školní prostředí, a v neposlední řadě na vrstevníky jakožto na jedny z hlavních možných rizikových faktorů poruch chování.

Třetí kapitola je zaměřena na volnočasové aktivity, jako jednu z možných variant předcházení sociálně patologickým jevům. Značná pozornost je zde věnována především funkcím volného času a dále pak jsou zde uvedeny instituce volnočasových aktivit, zahrnující oblast sekundární a terciární prevenci, působící ve městě Brně.

Ve čtvrté kapitole představují občanské sdružení RATOLEST BRNO a dále pak již soustředím pozornost na dobrovolnické programy Pět P a LATA, které podrobně představují. Tyto programy mají velký význam pro zkvalitnění náplně volného času a rozšíření obzorů dětí v této oblasti.

Pátá kapitola započíná praktickou část práce. Jsou zde stanoveny 2 hypotézy a následně je popsán postup průzkumu, realizovaného formou řízeného rozhovoru s vytipovanými klienty dobrovolnických programů. Výběr respondentů byl stanoven za pomoci koordinátorky dobrovolnických programů Ratolesti. Základním kritériem pro volbu respondentů byla podmínka aktivní účasti (scházení se s dobrovolníkem, nikoliv jen čekání na přidělení dobrovolníka) v programu minimálně půl roku.

Pro ověření 2 hypotéz bylo vybráno celkem 35 otázek, které byly tematicky rozděleny podle zaměření na samotný dobrovolnický program a na konkrétní vztah mezi klientem a dobrovolníkem. Na základě analýzy odpovědí respondentů byly dané hypotézy potvrzeny a výsledky byly popsány v dílčích závěrech.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá významem dobrovolnických programů občanského sdružení RATOLEST BRNO, které zpestřují nabídku sociálních služeb. Cílem práce bylo představit dobrovolnickou činnost jako jednu z možných cest v prevenci sociálně patologických jevů, zejména v souvislosti s volnočasovými aktivitami dětí a mládeže. V teoretické části se zabývám problematikou motivace, vlivem sociálního prostředí na rozvoj osobnosti jedince, zejména ze tří rizikových skupin: rodina, škola, vrstevnické skupiny. V samostatné kapitole pojednávám o důležitosti volnočasových aktivit v souvislosti s náplní dobrovolnických programů Pět P a LATA občanského sdružení RATOLEST BRNO. V praktické části pak uvádím konkrétní výsledky průzkumu, uskutečněného mezi klienty dobrovolnických programů.

KLÍČOVÁ SLOVA

dobrovolník, dobrovolnické programy, klient, motivace, ohrožené děti, sociálně slabé prostředí, sociální služba, volnočasové aktivity

ANNOTATION

This BA-thesis deals with the significance of volunteer programmes of the non-governmental non-profit organization RATOLEST BRNO that enrich the offer of social services. The aim of this thesis is to present the volunteer activities as one of the possible ways of prevention of the social-pathological phenomena above all in connection with free time activities of children and youth. In the theoretical part I focus on the issues of motivation, influence of the social environment on the development of the personality of an individual from especially three risk-groups: family, school, peer groups. In a separate chapter I discuss the importance of free time activities based on the syllabus of the programmes Pět P (Five P's) and LATA of the non-governmental non-profit organization RATOLEST BRNO. In the practical part I present the concrete results of the research held within the clients of the volunteer programmes.

KEY WORDS

Volunteer, volunteer programmes, client, motivation, endangered children, socially weak environment, social service, free time activities.

POUŽITÁ LITERATURA

ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 439 s. ISBN 80-7038-044-6.

BAKOŠOVÁ, Z. *Socialna pedagogika ako životná pomoc*. 3. vyd. Bratislava: Public promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80969944-0-3.

ČERNÁ, M., GALKO, M. *Adresář organizací působících v sociální oblasti ve městě Brně*. 1. vyd. Brno: MMB, 2007, 140 s.

GULOVÁ, L., ČECH, T. a kol. *Teoreticko-metodická propedeutika pro edukační činnosti s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Brno: MU, 2003, 148 s. ISBN 80-86633-03-3.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. aj. *Člověk-prostředí-výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN-80-7315-004-2.

Manuál pro dobrovolníky programů Pět P a Lata, Ratolest Brno.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 112 s. ISBN 978-807367-504-2.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, 87 s. ISBN 80-7178-064-2.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

MÜHLPACHR, P. *Kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. Brno: IMS, 2003, 104 s.

NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2004, 472 s. ISBN 80-200-1086-6.

PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1. vyd. Praha: G+G, 1996, 143 s. ISBN 80-901896-5-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

VALENTA, J. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006, 226 s. ISBN 80-239-4908-X.

Výroční zpráva 2007 o.s. RATOLEST BRNO.

Zákon č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě.

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

www.ratolest.cz